

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра теорії та методики фізичної культури

Журенко Олександр Анатолійович

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ
ДО ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Фізична культура)

Галузь знань: 01. Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістр

Науковий керівник

_____ Петро РИБАЛКО

д. пед. н, професор кафедри ТМФК

Сум ДПУ імені А. С. Макаренка

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ Журенко О. А..

« ____ » _____ 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теорія і практика формування ціннісного ставлення студентів до фізкультурно – спортивної діяльності.....	7
1.1. Фізкультурно-спортивна діяльність як предмет педагогічного дослідження.....	7
1.2. Визначення педагогічних умов формування фізкультурно-спортивної свідомості студентів.....	12
1.3. Організаційно-методичні принципи побудови педагогічного процесу фізичного виховання у ЗВО.....	24
РОЗДІЛ 2. Методи та організація дослідження.....	30
2.1. Методи дослідження.....	30
2.2. Організація дослідження.....	32
РОЗДІЛ 3. Формування ціннісного відношення студентів до фізичної діяльності у ЗВО.....	35
3.1. Експериментальне дослідження ставлень студентів до фізичної культури і спорту.....	35
3.1.1. Комплексне дослідження ставлень студентської молоді до фізичної культури і спорту.....	36
3.1.2. Ставлення студентів до предмету і занять з фізичного виховання	41
3.1.3. Фізична культура в ієрархії основних життєвих цінностей студентів.....	48
3.1.4. Ставлення студентів до фізичної культури і спорту.....	51
3.2. Аналіз реалізації педагогічних умов, що активізують діяльність студентів в процесі фізичного виховання.....	61
Загальні висновки	72
Список використаних джерел	74

ВСТУП

У наш час суспільство висуває перед вищою школою задачі, пов'язані з вирішенням основного протиріччя між зростаючими вимогами до психофізіологічної активності студентів з одного боку, і низьким рівнем їхнього здоров'я, і в зокрема рухової активності з іншого, - що стає обмежуючим фактором підвищення функціональних можливостей організму.

Актуальність. Сьогодні життя висунуло перед суспільством такі завдання, які в силу особливої їх новизни, особливих вимог, що пропонуються фізичними якостями людини, може вирішити молодь [1].

В умовах науково-технічної революції потрібне постійне вдосконалення професійної підготовленості фахівців, яке не припиняється. Саме тому перед суспільством зараз найбільш актуально стала задача створення єдиної системи безперервної освіти, з якою пов'язана і сама перебудова вищої освіти [31].

Актуальність обраної теми роботи пояснюється ще й тим, що в процесі реалізації безперервної освіти особлива увага звертається на те, що навчання повинне спиратися на власну активність особистості тобто на конкретну людину, яка вступає в життя, тому необхідно перш за все, її навчити, вчитися. Це вміння повинно стати фундаментальною якістю особистості поряд з первинними орієнтованими і поведінковими навичками. Настільки ж кардинально змінюються і функції педагогів фізичного виховання. Вчитель, в буквальному розумінні цього слова, перетворюється на організатора пізнавальної діяльності тих, кого навчає. Відкритий, орієнтований у майбутнє характер навчання здобуває специфічний зміст і властиві йому методи навчання. У результаті закладається базис для переходу від школи пам'яті до школи думки і творчості, саморозвитку людини [14, 17].

Успіх справи багато в чому залежить від того, яким чином і як швидко викладач зможе пробудити у вихованців інтерес до неї. А пошук "ключа", підходу до студента вимагає все тієї ж індивідуалізації навчання, від

якої в свій час з причини масовості в підготовці кадрів відмовилися вищі навчальні заклади [18].

Центр ваги в навчальному процесі повинен бути переміщений з традиційних пасивних форм навчання на активну творчу роботу, а це вимагає від педагогів психологічної і методичної перебудови. Скорочення кількості годин на лекційний курс, зменшення числа студентів у навчальній групі підсилять значимість самостійної роботи студентів, підвищать їхню відповідальність і вимогливість до себе [16].

У педагогічній літературі підкреслюється, ще професійне самовиховання студентів у навчально-пізнавальному процесі повинно спиратися на вчення про цілеспрямований перетворюючий характер діяльності людини, оскільки саме діяльність є найважливішою умовою і засобом розвитку особистості людини.

Все це відноситься і до сфери фізичного виховання. Якщо серйозно ставити задачу всенародного навчання здорового способу життя, навчання "здоров'ю" то воно повинно бути новаторським, ефективним, а результати довгостроковими. Особлива роль при цьому приділяється оптимальній руховій активності, для досягнення якої необхідна цілком визначена, цілеспрямована, свідомо діяльність [30, 39].

У педагогічних дослідженнях, спрямованих на вивчення й удосконалення фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах, як правило, аналізується якась одна сторона даної проблеми - "викладацька" [55, 56, 57, 59, 60, 70] чи "студентська" [9, 33, 40, 43, 47]. Подібний однобічний аналіз фізичного виховання у вищій школі неминуче призводить до еkleктичних висновків і не дозволяє розглядати и удосконалювати його як діалектичний процес, де "суб'єкт - об'єкт" повинні розглядатися як полюси саморегулюючої системи, яка само розвивається. У теорії і практиці фізичного виховання недостатньо вивчені педагогічні умови формування ціннісного ставлення студента до фізичного виховання, що неможливо

створити і реалізувати без найтіснішого особистісного співробітництва між викладачем і студентом [16, 37, 38, 58].

Виховання активної особистості студента - головний орієнтир у діяльності вищих навчальних закладів. Фізичне виховання, яке є складовою частиною загальної системи утворення і виховання майбутніх фахівців покликане сприяти формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Оптимальний фізичний розвиток і підготовленість-міцне здоров'я і працездатність студентів складають основу творчого ставлення до оволодіння професійною майстерністю. Між тим, дослідження минулих років показують, що потреба фізичного вдосконалення у значної частини студентів не сформована, вони не усвідомлюють значимості фізкультурно здорового способу життя,

Мета роботи. Розробити педагогічні умови формування у студентів ціннісного ставлення до фізичного вдосконалення в процесі фізичного виховання у ЗВО на основі взаємодії між викладачами і студентам.

Згідно з метою роботи визначені **завдання дослідження:**

1. Виявити можливості активізації діяльності студентів і формування їх особистості в процесі фізичного виховання у ЗВО.
2. Визначити причини, що детермінують активність і самостійність студентів у фізкультурно-спортивній діяльності.
3. Експериментально обґрунтувати педагогічні умови активізації діяльності студентів та ціннісного ставлення їх до фізкультурно-спортивної діяльності.

Наукова новизна роботи. Вперше в даному дослідженні виявлена відсутність прогресивних змін у показниках фізичного розвитку функціональної і фізичної підготовленості у досліджуваної групи студентів за період навчання в ЗВО.

Визначено, що основною причиною індивідуального і негативного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності є неузгодженість

позицій студентів і викладачів щодо мотиваційно-цільової спрямованості в педагогічному процесі.

Встановлено, що основою формування ціннісного ставлення студентів до занять фізичними вправами й ініціатив у навчально-виховному процесі.

Теоретично й експериментально визначено, що виявлені нами педагогічні умови формування ціннісного позитивного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності сприяють вихованню потреби у фізичному вдосконаленні о

Практичне значення роботи - полягає у розробці і впровадженні у вищу школу педагогічних умов формування ціннісного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, яка дозволяє найбільш ефективно використовувати останню в соціально значимих особистісних цілях, забезпечує підвищення якості підготовки фахівців.

Апробація і впровадження результатів дослідження.

Матеріали дослідження було висвітлено в наукових публікаціях:

1. Журенко О. А., Рибалко П. Ф. **Особливості ціннісного ставлення студентів до фізичної культури** Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення: Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених: у2т.- Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2021. – Т.1. С. 77 - 82

2. Олександр Журенко. **Фізична культура як соціальне явище та складова навчального процесу.** І Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук» 24 листопада 2021 року, м. Мелітополь. 2021. – С.104-107.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Фізкультурно-спортивна діяльність як предмет педагогічного дослідження

В сучасній філософії під діяльністю розуміється визначений процес, в ході якого людина відтворює себе діяльним суб'єктом, а освоювані ним явища природи - об'єктом своєї діяльності.

В історичному плані виділення діяльності в якості самостійної "одиниці життєвої активності" можна зв'язати з початком поділу праці в суспільному виробництві.

Діяльність завжди спрямована на досягнення визначеного результату. Спрямованість діяльності визначається наявністю конкретного об'єкта, який прийнято називати предметом діяльності.

У фізкультурно-спортивній діяльності людина розвиває перш за все самого себе спочатку за допомогою викладача (тренера), а потім самостійно створює відповідне середовище, в якому він повинен розвиватися. Цей розвиток починається з первісного етапу навчання руховим діям чи з побудови спортивних рухів.

З'ясувалося, - пише Анохін - що зовнішній подразник, надходячи у формі збудження в центральну нервову систему, поширюється далеко не лінійно, як це стверджує класична рефлекторна теорія. Він неодмінно вступає в тонкі взаємодії з іншими аферентними порушеннями, що мають інше функціональне значення; і тільки в залежності від синтезу всіх цих аферентацій створюються умови для формування цілеспрямованої дії. Потім ця взаємодія збагачується новими аферентними подразненнями, що підбираються активно за допомогою орієнтованої реакції [6,7],

Йому належить доказ фундаментального положення про те, що задача руху., чи його смислова сторона, визначає неврологічний рівень на якому відбувається побудова руху. Кожна рухова задача знаходить собі, у залежності від свого змісту і смислової структури, той чи інший рівень, інакше говорячи, той чи інший сенсорний синтез, який найбільш адекватний за якістю і складом утворюючих. його аферентацій і за принципом синтетичного об'єднання, - що потребує рішення цієї задачі. Цей рівень і визначається як ведучий рівень для даного руху у відношенні здійснення найважливіших, вирішальних сенсорних корекцій і виконання необхідних для цього перешифровок[19].

Аналізуючи зв'язок мозку і психіки людини - А.Н.Леонт'єв висунув положення про те, що функціональні об'єднання, що складаються, можна розглядати як функціональні органи, "специфічні відправлення яких і виступають у виді психічних здібностей і функцій; що виявляються" по формуванню, динаміці, характеру відправлення ці функції відрізняються від ланцюгових умовних рефлексів. вступаючи між собою в новий зв'язок рефлекси спочатку представляють собою відносно самостійні реакції з розгорнутими ефекторними кінцями і зворотними аферентаціями. Коли ж відбувається їх об'єднання, те їх ефекторні ланки гальмуються, редукуються, і вони виступають у виді внутрішніх, інтрацентральных мозкових процесів. Саме цим шляхом і народжуються нові діяльності, виникають нові відносини до дійсності. Цей процес і складає ту конкретно-психологічну основу, на якій виникають зміни ведучої діяльності і, отже, переходи від однієї стадії розвитку до іншої [7,33].

Вищевказану проблему в психології успішно вирішив П.Я.Гальперіно. Результати досліджень його школи привели до створення діяльнісної «теорії засвоєння, що увійшла в психологію під назвою теорії поетапного формування розумових дій і понять.

В цілому предметну фізкультурно-спортивну діяльність студента можна представити у вигляді системи, де суб'єкт і об'єкт розглядаються як

полюси однієї єдиної системи, усередині якої вони тільки і знаходять властиві їм системні якості. Полюсами цієї системи є інтелектуальна діяльність як викладача, так і студента і предметно-практична, зв'язана з руховою активністю студента. Інтелектуальна діяльність починається з вихідної картини світу чи його образу.

Фізичне виховання у ЗВО здійснюється на основі зовнішніх і внутрішніх факторів цього процесу. До зовнішніх факторів, що включають фактори середовища відносимо перш за все діяльність викладача.

Для успішного виконання своїх функцій педагог повинен опанувати професійними вміннями і навичками, що базуються на суспільно-політичних, психолого-педагогічних, методико-біологічних і спеціальних знаннях.

Професійну майстерність викладача фізичного виховання складають педагогічні і рухові вміння, володіння технікою різних вправ.

У педагогічних вміннях синтезуються теоретичні знання і практичні дії. До них відносяться вміння здійснювати функції планування, виховання, навчання й удосконалювання, організації, контролю [65].

Очевидно, що - успішна реалізація умінь викладача можлива лише при відповідних педагогічних умовах формування ціннісного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності.

Предметна фізкультурно-спортивна діяльність людини сприяє і його інтелектуальному розвитку.

Це доводять фундаментальні дослідження вчених-психологів Л. С. Виготського, А. Н. Леонтьєва, А. В. Запорожця й інших, що розглядали предметну діяльність з позицій теорії відображення об'єктивної реальності.

В цих роботах встановлено, що дитина починає пізнавати навколишній світ не з теоретичного його розгляду, а з практичної дії. Тільки пізніше його сприйняття і мислення здобувають відносну самостійність, виступають у виді підготовчих етапів при рішенні практичних задач-потім - у виді особливої діяльності з власними мотивами, цілями і задачами.

Хоча дитинство є лише підготовкою до суспільно-корисної праці, однак перші найпростіші види практичної взаємодії дитини з навколишньою дійсністю і послідовність в оволодіння способами і продуктами діяльності оточуючих мають першорядне значення для формування дитячої свідомості. Пізніше на основі найпростіших форм практичної, предметної діяльності складаються більш складні види ігрової, потім навчальної і трудової діяльності.

Під фізкультурно-спортивною діяльністю розуміємо такий вид спільної діяльності викладача і студента, який спрямований на досягнення визначеного рівня підготовленості, стану здоров'я і формування у студента потреби до безперервного фізичного самовдосконалення. Під час фізкультурно-спортивної діяльності на визначеному ступені розвитку починається спільна творчість тренера, викладача, вченого з суб'єктом, оскільки останній, у певній мірі, сам стає тренером, викладачем, вченим. Звідси результат фізкультурно-спортивної діяльності, створена самим суб'єктом особистість, здатна до самоврядування в соціальному середовищі, до її розвитку й удосконалення. Об'єднання таких особистостей, зорієнтованих в одному виробничо-предметному напрямку, представляє собою цілісний колектив, що творчо розвивається і складається з окремих, взаємозалежних, взаємообумовлених, творчо думаючих "елементів".

В процесі навчання у ЗВО фізичне навантаження на тлі розумової і психічної напруги може служити фактором, що компенсує можливий несприятливий вплив стресових агентів. При цьому мова може йти не просто про фізичні вправи, що компенсують, а про значні фізичні навантаження.

Спортивні фізичні навантаження, що роблять могутній вплив, що тренує, на всі системи життєзабезпечення, є найважливішим фактором в еволюції людини на сучасному етапі його розвитку. Вони сприяють формуванню популяції людини, ступінь стійкості якої до агресивних факторів зовнішнього середовища підвищується [16, 48].

Слід, однак, розрізняти фізкультурну рухову активність, що спрямована головним чином на зміцнення здоров'я, і спортивну діяльність, головна мета якої – досягнення певного спортивного результату. На початку свого життя людина розвивається фізично за рахунок ігрової діяльності, водночас пізнаючи через неї і навколишній світ. У ранні шкільні роки ігрова діяльність переходить у фізкультурно-ігрову, спрямовану на досягнення певного результату. Далі, у старших класах школи й у ЗВО, повинна превалювати чисто спортивна діяльність – спортивні ігри і заняття певними видами спорту.

Однак, наскільки не були б масовими заняття фізичними вправами, вони все ж не забезпечують належного розвитку молодого організму, якщо далі не переходять у спортивну діяльність. Тільки остання завдяки цілеспрямованим заняттям, системі рухів, що все більш ускладнюється, дозволяє досягти більш високого рівня функціонування організму, сприяє створенню могутнього, за можливістю, функціонального резерву для майбутньої високопродуктивної трудової діяльності. Такий функціональний резерв, крім того підвищує активне [трудове] довголіття.

Специфіка діяльності як педагогічного явища складається в тому, що в педагогічному процесі існують два суб'єкти – студент і викладач.

В навчальному процесі виявляється взаємозв'язок структурних компонентів спільної діяльності викладача і студента; мети, мотивів, змісту, способів діяльності, результатів. В цілеспрямованому визначенні цих зв'язків у навчальному процесі розглядаються шляхи формування активності студента. Специфічність діяльності як педагогічного явища полягає в тому, що цілі суб'єктів найчастіше різні, часом протилежні.

Таким чином, оцінка викликає активне ставлення студента до діяльності, формує саморегуляцію його діяльності.

Для педагогічної практики важливо визначити умови і резерви підвищення активності й ініціативності молоді на заняттях фізичними

вправами і спортом, встановити ступені потреби у фізичному самовдосконаленні, намітити шляхи її подальшого формування.

Спільна діяльність викладача і студента вимагає певних педагогічних умов, при яких у студента безупинно процесуально виробляється необхідна, індивідуально прийнятна потреба у своєму фізичному самовдосконаленні.

1.2. Визначення педагогічних умов формування фізкультурно-спортивної свідомості студентів

Теорія виходить з того, що особистість формується соціальними умовами лише тоді, коли вона виступає з якості суб'єкта свого формування. Отже, без самовиховання, самовдосконалення особистості її розвиток і формування не можуть бути повноцінними. Свідомість особистості, яка спрямована на власне вдосконалювання, визначається не стільки ступенем вербального впливу, скільки конкретним досвідом життєдіяльності, реальними суспільними відносинами.

Свідомий цілеспрямований вплив викладача фізичного виховання визначає динаміку відносин, що складаються між ним і студентами. У цьому випадку об'єктом діяльності педагога варто вважати цей процес взаємодії. Вступаючи у взаємодію зі студентами, що представлені не як особистості, тобто не цілісно, а лише зі сторони їх рухових здібностей, педагог грає роль зовнішньої впливової сили.

Якщо педагог мету своєї діяльності бачить у розвитку особистості студента в сфері фізичної культури, то у цьому випадку студенти самі проявляють ініціативу, спрямовану на зміцнення свого здоров'я і фізичної підготовленості, використовуючи засоби фізкультурно-спортивної діяльності. Взаємодіючи зі студентами, педагог одержує можливість розвивати їх інтерес до власної фізичної підготовленості і стану здоров'я в єдності свідомості і поведінки, стимулювати суспільно значимі мотиви фізкультурно-спортивних занять, зближати їх із суб'єктивними. Для цього необхідно виявити педагогічні умови, що стимулюють свідомість студентів.

Проблема педагогічних умов в системі фізичного виховання студентів вимагає особливого розгляду категорії "умови" приділено досить багато уваги у філософській літературі.

З аналізу філософського, психологічного і педагогічного трактувань категорії "умови" можна зробити наступні висновки:

– кожна із зазначених наук розглядає різні сторони даної категорії, виходячи зі специфіки задач, розв'язуваних наукою;

– під категорією "умови" у філософії і психології розуміються, в основному, те зовнішнє середовище, обстановка, в якій здійснюється певний процес.

У педагогіці прийнятий розподіл умов на об'єктивні суб'єктивні. До об'єктивних відносяться зовнішні умови, що визначають функціонування процесу. Суб'єктивні умови мають особистісно-діяльнісний характер.

Таким чином, із загальної категорії "умови розглянутої в широкому плані, ми виділяємо суб'єктивні, котрі називаємо "педагогічними умовами.

В даному дослідженні категорію "педагогічні умови" визначаємо як суб'єктивні умови в системі суб'єкт - об'єктної взаємодії, що забезпечує цілеспрямоване функціонування педагогічного процесу.

В число педагогічних умов, таким чином, входять відносини "викладач-студент", "студент-студент" дисципліна на заняттях. У нашому дослідженні розглянуті тільки суб'єктивні умови, об'єктивні служать лише фоном. Але при цьому ми керуємося діалектичним положенням про органічний зв'язок між об'єктивними і суб'єктивними факторами в системі виховання.

Протиріччя між зростаючою роллю фізичної культури у формуванні особистості студента та її реальним використанням у повсякденній життєдіяльності підсилюють актуальність проблеми дослідження педагогічних умов, що забезпечують формування у студентів потреби у фізичному самовдосконаленні. Дослідження останніх років [4, 16, 37, 32]

показали, що процес виховання студентів засобами фізичної культури детермінований низкою педагогічних умов:

- спрямоване формування соціальних, професійних і особистісно значимих мотивів фізкультурно-спортивної діяльності, що забезпечують сполучення особистої зацікавленості із суспільно значимими цілями діяльності;

- професійна спрямованість фізичного виховання, що відображає загальну спрямованість навчально-виховного процесу у ЗВО;

- виявлення наявних і розвиток нових фізкультурно-спортивних інтересів як шляхів і засобів саморозвитку;

- усвідомлення власних рушійних здібностей, що переконують у можливості удосконалювання, що забезпечують перехід від зовнішніх регуляторів поведінки до внутрішніх;

- індивідуально - диференційований підхід, що визначає пізнання й урахування об'єктивних закономірностей, що комплексно впливають на фізичне самовдосконалення студентів;

- урахування стану здоров'я, фізичних можливостей і функціонального стану організму;

- забезпечення цілеспрямованості, послідовності фізичного самовиховання студентів на всіх етапах фізичного самовдосконалення;

- аналіз і урахування індивідуальних досягнень кожного студента.

Ґрунтуючись на теорії індивідуально-діяльного підходу [59, 89], умови варто віднести до засобів і результатів діяльності.

Аналіз педагогічної практики показує, що найменш розробленим є цільовий компонент (студенти недостатньо розуміють і приймають цілі фізичного виховання, що містяться в навчальних програмах, у цільових роз'ясненнях викладачів). Наслідком цього є низький рівень фізичного самовдосконалення значної частини студентів [38].

Фізичне виховання студентів характеризується послідовною зміною етапів формування потреби особистості у фізичному самовихованні [4, 21]:

на першому етапі діагностуються психофізіологічні і педагогічні особливості особистості, стан здоров'я, прагнення, установки, ціннісні орієнтації; формуються конкретні задачі і визначаються умови їхнього рішення, обґрунтовується вибір засобів і методів самовиховання;

на другому етапі розробляється програма самовиховання, відбувається оволодіння її методикою, включення в особистісно значиму практичну фізкультурно-спортивну діяльність; встановлення правильних взаємин у колективі;

на третьому етапі створюються умови, при яких особистісний зміст діяльності сприймається студентами як адекватний її* суспільному змісту, відбувається перехід зовнішніх педагогічних впливів у внутрішній "план" особистості [процес інтеріоризації].

При цьому умовно виділені наступні рівні сформованості у студента готовності до самовиховання засобами фізичної культури [16]:

– низький (пасивний), де мають перевагу ситуативні мотиви участі в заняттях фізичними вправами;

– середній (ситуативний) характеризується нестійкістю інтересу, формальним підходом до фізкультурної діяльності, найбільш підданий впливу ззовні. Формування потреб і інтересів відбувається успішно у випадку усвідомлення студентами необхідності занять фізичною культурою. Заняття фізичними вправами не завжди зв'язуються у свідомості з цілями зміцнення здоров'я, всебічного фізичного розвитку, підвищенням загальної працездатності і здоровим способом життя;

– високий (свідомий) характерний для особистості, у якої сформувалася тверда переконаність у необхідності фізкультурно-спортивної діяльності, суспільній активності, професійній спрямованості.

Незважаючи на визначену розробленість питання створення педагогічних умов, залишається практично недослідженої проблема оцінки

сформованості потреби у фізичному самовдосконаленні. Причину цього бачимо в існуючій системі оцінки результатів фізичного виховання, де вся увага концентрується на кінцевих підсумках (кількість розрядників, що виконали нормативні вимоги програми з фізичного виховання і т. д.), де упускається головне у фізичному вихованні – процес досягнення кінцевих нормативних показників. У підсумку, студенти ставляться до фізичного виховання як до предмету, з якого необхідно здати залік. Оскільки відомо, що після здачі заліків інтерес до фізичної культури студентів різко знижується [12, 52], необхідна постійна діагностика змін, що відбуваються в організмі студента на рівні центральної нервової і рухової систем, і відповідне коректування педагогічних впливів. Дана проблема в цій роботі є основною, тому в системі фізкультурно-спортивної діяльності ми фокусуємо на ній увагу і, абстрагуючись від величезної безлічі інших факторів, що визначають процес фізичного виховання у вищій школі, вважаємо, що педагогічні умови сприяють розв'язанню основного протиріччя між зростаючими вимогами до підвищеної психофізіологічної активності студентів з одного боку, і низьким рівнем їх рухової активності – з іншого, котрий стає обмежуючим, лімітуючим фактором у підвищенні функціональних можливостей організму.

У ряді робіт [58,61,62,66] виявлена істотна різниця між порівняно високим рівнем вербальної оцінки фізичної культури і низькою оцінкою реального відношення, що свідчить про те, що для основної маси студентів активна фізична діяльність не стала потребою. У процесі інтеріоризації головним завданням є трансформація зовнішніх впливів у внутрішні, перехід від керування до самокерування, тобто від вимог викладача, активу групи, суспільних організацій з внутрішньої усвідомленості, до практичних дій. Однак первісні мотиви, що спонукали до фізкультурно-спортивній діяльності, перетерплюють зміни, вгасають чи, навпаки, закріплюються. Тому від кожного студента вимагається подальший розвиток і формування

стійкого інтересу, морально-вольових якостей як внутрішньої основи поведінки.

В останні десятиріччя помітна орієнтація дослідників навчально-виховного процесу у ЗВО на цілісне сприйняття особистості студента. Крім традиційних показників ефективності, зв'язаних з фізичною підготовленістю, руховими уміннями і навичками, спеціальними заняттями студентів, предметом наукового пошуку були:

- процес формування потреби студентів у самовихованні і самовдосконаленні [4, 37, 35, 41]; самосвідомість особистості, її мотиви установки, ціннісні орієнтації [16,24];

- освітньо-виховний потенціал навчальної дисципліни [38,48,58,70].

Дані дослідження значно розширюють рамки професійної діяльності викладачів фізичного виховання у ЗВО, орієнтують їх на відмінні від традиційних показники ефективності роботи. Впровадження наукових рекомендацій припускає більш глибоке осмислення сутнісних характеристик навчально-виховного процесу, відмовлення від сформованих стереотипів педагогічного мислення. Джерелом перекрученої уяви є підхід студента лише до об'єкту впливу, „володіючи комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи суспільно-політичні і професійний, трудові, студент ще не досягає у стінах ЗВО соціальної зрілості." [16]. Подібна залежна позиція, орієнтована лише на виконавчу діяльність, не залишає місця для прояву ініціативи. Навчальна діяльність стає ніби нав'язаною ззовні.

Авторами визначені три найбільш значимі функції навчальної дисципліни "фізичне виховання" [12, 33]:

- 1) створення наукової уяви про значимість фізичного виховання як засобу соціального становлення особистості студента, удосконалювання індивідуальних, особистісних і фізичних якостей, розвиток професійно значимих якостей і рушійної сфери фахівця;

- 2) створення орієнтованої основи фізкультурно-спортивної діяльності і вибір форми, виду і змісту цієї діяльності;

3) формування ціннісного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності.

Таке ставлення до процесу фізичного виховання припускає наявність у студентів певного обсягу спеціальних знань з фізичної культури, придбаних у загальноосвітній школі, тобто встановлення спадкоємного взаємозв'язку шкільного і програмного теоретичного матеріалу ЗВО.

Однак яким би не був великим обсяг знань з фізичної культури, сам по собі він не принесе позитивного результату у фізичному вихованні, якщо не буде переломлюватися в конкретній предметно-практичній фізкультурно-спортивній діяльності. У будь-якому конкретному випадку фізичного виховання у ЗВО приходимо до проблеми фізичного самовдосконалення студента і фізичного самовиховання.

Таким чином, педагогічні умови формування фізкультурно-спортивної активності, не будучи компонентами виховного процесу, входять у педагогічну систему і визначають ефективність її функціонування. Ми вважаємо, що ця система повинна сприяти реалізації світоглядного потенціалу навчальної дисципліни "фізичне виховання" у ЗВО. Органічне поєднання знань студентів про необхідність фізкультурно-спортивних занять з конкретною участю в них і буде доказом єдності слова і справи, єдності ідеї й способу життя. Втілення цього принципу в навчально-виховному процесі і буде педагогічною умовою формування ціннісного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності.

Наступною умовою, що забезпечує активізацію діяльності студентів, вважаємо особистісно значиму фізкультурно-спортивну діяльність, що повинна бути не нав'язаною ззовні, а спиратися на реальні інтереси і потреби студентів. Суспільну значимість фізкультурно-спортивним заняттям студентів додасть усвідомлення того, що ці заняття можуть і належні сприяти більш успішному оволодінню професійною майстерністю за час навчання у ЗВО, в період підготовки до майбутньої трудової діяльності. Отже, впровадження професійної спрямованості у фізичне виховання студентів є

необхідною умовою їхньої активізації. І нарешті, важливо, щоб теоретичні знання студентів не залишалися на "словесному" рівні, а організаційно і цілеспрямоване втілювалися в навчально-виховному процесі.

Впровадження зазначених педагогічних умов з навчально-виховний процес пов'язано з переосмисленням традиційної постановки фізичного виховання. Не викликає сумнівів, що у своїй експериментальній роботі ми повинні переглянути навчально-виховні функції педагогів, проаналізувати їх професійні й особисті якості, переглянути зміст фізичного виховання студентів, методику викладання, досліджувати відносини, що складаються у навчально-виховному процесі.

Розглядаючи фізичне виховання як могутній специфічний засіб впливу на особистість, варто уникати спрощеного розуміння і поверхневого тлумачення його функцій і задач. Кінцевий результат фізичного виховання залежить як від цілей, поставлених педагогом і використовуваних ним засобів, так і від позиції і намірів студента.

Перш ніж перейти до аналізу процесу фізичного виховання у ЗВО і виникаючих у ході його реалізації проблем, варто визначити, що; розуміти під "активністю" студента у фізкультурно-спортивній діяльності.

У реальному виховному процесі студент виступає у якості об'єкта педагогічного впливу, суб'єкта власної діяльності, як показник ефективності праці педагога.

У програмах з фізичного виховання для вищих навчальних закладів [20,31], хоча вони і розрізнялися зі своєї нормативної частини, збереглося одне загальне для всіх положення о фізкультурно-спортивна діяльність (види спорту) визначені як мета, а студенти в цьому випадку - засіб досягнення цієї мети. Викладач навчав їх відповідним видам рухових дій, тренував, розвиваючи ту чи іншу фізичну якість (швидкість, силу, спритність, витривалість). У залежності від рушійних здібностей студент з великим, чи меншим успіхом виконував задану програму дій. Звіти викладачів відбивали кількість підготовлених спортсменів-розрядників, учасників тих чи інших

спортивних змагань. Оскільки питання про ставлення студентів до програм з фізичного виховання не ставилось, то і мотиви їх дій не враховувалися, тому судити про активність студентів не виявлялося можливим. Будь-які, навіть самі ефективні методи і прийоми, використовувані викладачем у роботі, в кращому випадку можуть відігравати роль лише ситуативних збудників, викликати тимчасову активність студентів на заняттях. Стабільна активність досягається лише завдяки корінним змінам системи організації процесу фізичного виховання у ЗВО. Поки студенту приділяється роль лише виконавця, ніякі способи активізації не допоможуть, оскільки для прояву ініціативи, самостійності в даному випадку відсутні педагогічні умови, що спонукають студента до активних занять фізичними вправами і спортом.

Фізкультурно-спортивна діяльність залишається для студента чимось зовнішнім, нав'язаним і керованою ззовні. Потрапляючи на заняттях у навчальній групі у повну залежність від викладача, студент повинен змінювати всю структуру поведінки. До і після занять, керуючись своїми поглядами, він сам вирішує, що і як буде робити.

Система організації процесу фізичного виховання у ЗВО не забезпечує умов для того, щоб фізкультурно-спортивна діяльність була діяльністю в повному розумінні цього слова. Як відомо, діяльність. - це активність людини, спрямована на досягнення свідомо поставлених цілей, пов'язаних із задоволенням його потреб, на виконання вимог, пропонованих суспільством.

Один з недоліків існуючої постановки процесу фізичного виховання у ЗВО полягає в тому, що він обумовлює всебічно залежну позицію студента. В процесі фізичного виховання представлена взаємозалежна діяльність двох родів: організація і керування процесом і передача і засвоєння знань, умінь і навичок. Позиції, ролі, права, обов'язки викладача і студента багато в чому залежать від того, хто організує даний процес і керує ним. Студенти в організації і керуванні процесом фізичного виховання участі не беруть. Однак, як показують дослідження [10, 12, 21, 44], відсторонення студентів

від організації і керування процесом фізичного виховання приводить до негативних наслідків, обумовлених тим, що студент діє в умовах підпорядкування вимогам, пропонованим ззовні.

Ступінь ціннісного ставлення студента до фізкультурно-спортивної діяльності різноманітна і мінлива. Вона може виявлятися як звичайна емоційна реакція чи активна дія, що спрямована на зміну обставин. Мобілізація резервів активно-позитивного ставлення студента до його діяльності вимагає урахування визначених закономірностей психофізіологічного, психолого-педагогічного і соціального характеру, комплексний вплив яких на формування особистості в сфері фізичної культури вивчено недостатньо, не до кінця воно осмислено і стосовно до практики роботи.

Істотним недоліком традиційної організації фізичного виховання у ЗВО є його орієнтація на середньоарифметичні показники (нормативи), без урахування особистісного ставлення до них студентів. Ігнорування індивідуальних розходжень породжує стандартизацію навчально-виховного процесу, внаслідок чого викладацька діяльність позбавляються творчого компонента, а у студентів відбувається зниження активності на фізкультурних заняттях. Звідси і виникає проблема активізації студентів на заняттях з фізичного виховання.

Фізичне виховання стає все більш складним за змістом і творчим за характером. Ефективність такої діяльності визначається не примусом, не всебічною регламентацією, а головним чином глибоким розумінням студентом цілей і шляхів досягнення результату, відношенням до фізкультурно-спортивної діяльності, прагненням працювати в повну міру своїх можливостей і здібностей.

До вступу у ЗВО молода людина розвивається інтелектуально і виховується переважно методами переконання, звикає до них і негативно реагує (чи взагалі не реагує), на примус. Сучасний студент бажає, щоб викладач радився, враховував його думки і бажання при виборі виду занять, а

не просто ставив вимоги до виконання залікових нормативів, передбачених програмою ЗВО. Але при існуючій організації навчального процесу цілі заняття з фізичного виховання і способи їх досягнення визначають викладачі. Студент часто навіть не уявляє собі ні цих цілей, ні шляхів їх досягнення, ні кінцевих результатів, тому діє недостатньо цілеспрямовано, усвідомлено, причому тільки в рамках короткочасної перспективи - окремих видів роботи, навчальних завдань-комплексів вправ, зв'язку яких із загальними цілями заняття, як правило, не усвідомлює. Його активність розпадається на розрізнені групи дій.

Не реалізується при традиційній організації процесу фізичного, виховання й інша істотна ознака діяльності - її спрямованість на досягнення цілей зв'язаних із задоволенням потреб і інтересів студента. І хоча цілі заняття з фізичного виховання так чи інакше внутрішньо зв'язані з якимись його потребами й інтересами, сам студент цих зв'язків не сприймає і не усвідомлює. У нього складається думка, що на заняттях з фізичного виховання він повинен робити тільки те, що вимагають, і не можна хоч у якійсь мірі робити те що хочеться.

До недоліків постановки процесу фізичного виховання у ЗВО варто також віднести обмеженість активної участі студентів у процесі фізичного виховання, коли основна їх маса не бере участі в організаційно-управлінській діяльності в сфері фізичної культури і виконує лише функції, пов'язані із засвоєнням знань і оволодінням уміннями і навичками. Створюється парадоксальна ситуація: заняття з фізичного виховання проводяться для всебічного розвитку особистості, а сфера дій студента обмежена до мінімуму.

Дослідження показують [2,3,50,63,74], що на заняттях з фізичного виховання між викладачем і студентами звичайно встановлюються чисто функціональні зв'язки, а інтереси, цілі й бажання суб'єктів взаємодії у відсутність достатнього розуміння й, однодумності роз'єднані. Студенти прагнуть лише досягнення особистого успіху кожний думає і піклується тільки про себе, відчуває відповідальність за свої дії і вчинки, за свої

результати, не виявляючи турботи про досягнення спільних цілей заняття, ні про результати однокурсників. В таких умовах спільна діяльність дуже далека від справді колективної. Крім того, цілі викладача найчастіше вступають у протиріччя з цілями студентів, оскільки прагнення тільки до особистого успіху неминуче породжує індивідуалістську спрямованість, перешкоджає формуванню колективістських рис і якостей особистості і набуттю звички трудитися на загальну користь.

У традиційній постановці процесу фізичного виховання ігноруються індивідуальні розходження, процес фізичного виховання орієнтується на "середнього" студента. Внаслідок цього не використовуються в повну міру потенційні ресурси людського фактора, причому особливо страждають студенти з високими і низькими фізичними здібностями. В процесі фізичного виховання не виникає і не виявляється ефект індивідуалізації, що досягається лише в тому випадку, коли студенти з високими, середніми і низькими фізичними здібностями опановують уміння і навички найбільш придатних доступних для них видів фізкультурно-спортивної діяльності. Причому не ізольовано один від одного, а постійно взаємодіючи, доповнюючи один одного.

В процесі фізичного виховання у ЗВО найчастіше не створюються сприятливі умови для обміну інформацією і для спілкування. Основний потік інформації йде переважно в одному напрямку - від викладача до студента; рух же інформації від студента до викладача дуже обмежений. Це приводить до того, що викладач не володіє достатніми даними про діяльність студентів і про результати, про їх труднощі, помилки. Діяльність студентів багато в чому "закрита" від викладача, отже він не може ефективно керувати нею. Різні методичні прийоми для підтримки зворотного зв'язку часто не вирішують проблеми, оскільки допомагають одержати лише дуже поверхневу й обмежену інформацію. Крім того, знаходячись у повній і всебічній залежності від викладача і виступаючи лише в ролі виконавця його вимог, студент намагається приховати свої помилки.

1.3. Організаційно-методичні принципи побудови педагогічного процесу фізичного виховання у ЗВО

Фізичне виховання розглядається не тільки як складова частина всієї системи підготовки висококваліфікованих кадрів, але і як частина загальної системи виховання. У дослідженнях, присвячених фізичному вихованню студентської молоді, багато уваги приділяється вивченню впливу фізичних вправ і спорту на фізичний розвиток фізичну підготовленість, стан здоров'я [6, 9, 20, 23, 35, 48]. При цьому багато хто з дослідників визнає, що дворазове заняття з фізичного виховання не забезпечує належного зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості і збереження високої працездатності [35,36,46,47 та інші]. У той же час експериментально встановлено, що розширення обсягу занять з фізичного виховання у ЗВО робить помітний вплив на поліпшення стану здоров'я, на підвищення фізичної підготовленості студентів [8, 26, 31, 35, 43, 52, 63].

Тому варто зупинитися на тих факторах, що визначають цілеспрямований фізичний розвиток студентської молоді, незалежно від кількості обов'язкових занять з фізичного виховання.

За дослідженнями К. І. Тараненко, головним в спортивних заняттях студенти вважають досягнення всебічного розвитку (30,5%), підготовку до трудової діяльності і захисту Батьківщини (26,6%), виховання вольових якостей (20,5%). Причому, отримані відповіді рівнозначні в усіх групах опитаних як у юнаків, так і дівчат, і тих, хто не займається спортом. Молодь, яка навчається у ЗВО, розуміє оздоровче і виховне значення фізичної культури: 92% юнаків і дівчат вважають, що заняття фізичною культурою сприяють покращенню здоров'я, 78,9% опитаних зазначили, що ці заняття підвищують працездатність. На думку студентів фізична культура і спорт сприяють естетичному розвитку (65%), моральному вихованню (49,8%), можливості уникнути неправильної організації вільного часу (66,2%), активній участі в громадській роботі (44, - 46%) [40, 59].

Аналогічні дані отримані й в інших роботах, [16, 35, 37, 40, 41, 55], в яких уявлення сутності оцінюваного явища в значній мірі детерміновано спеціальними настановами і в той же час відбиває глибину оцінних суджень, що формуються на основі придбаних знань, життєвого досвіду, особистих переконань.

Негативне ставлення частини студентів до фізичного виховання говорить про необхідність покращення виховної роботи з формування і розвитку ціннісних орієнтацій молоді, що відповідають вимогам і цілям суспільства.

Встановлено, що у студентів потреба у фізичному самовдосконаленні формується тим успішніше, чим вище освітній рівень людини, ступінь розвитку інших потреб тобто чим більш сформована їх особистість. Виявлено прямий взаємозв'язок між формуванням потреби у фізичному самовдосконаленні і професійній спрямованості особистості студента, що підтверджує наші висновки про діалектичну єдність фізичної і інтелектуальної діяльності.

Успішне рішення задач з фізичного виховання студентської молоді багато в чому залежить від особистості викладача, його спортивної кваліфікації; педагогічної підготовленості, загальної культури, рівня інтелекту, організаторських здібностей [13, 15, 56, 57, 70].

Якості, що характеризують особистість викладача фізичного виховання, мають значення у виявленні характеру взаємин, зі студентами. Чим вище рівень розвитку позитивних особистісних якостей у викладача, тим більше студентів ставляться до нього позитивно. Характер ставлення студентів до особистості викладача переноситься і на предмет [10, 24].

Дослідження з узагальнення досвіду провідних педагогів [46, 57] показують, що в діяльності викладачів основний акцент робиться на виховання не утилітарних здібностей у студентів, а особистості в цілому. Головними умовами успіху викладачі вважають: авторитет педагога, індивідуальний підхід, що дозволяє диференціювати завдання, виходячи з

індивідуальних особливостей студентів, і дисципліну, як результат взаємодії викладача і студентів.

Роботу цих викладачів відрізняє постійний пошук нових форм і методів, аналіз успіхів і недоліків, самокритичність, незадоволеність досягнутими в роботі результатами, систематичне удосконалення різних боків своєї професійної підготовленості, оволодіння передовим досвідом, що має вплив на освоєння нового в теорії і практиці фізичної культури і спорту.

Під педагогічною майстерністю викладачів припускається не тільки високий рівень педагогічних умінь, але і спрямованість на постійне удосконалювання своєї педагогічної діяльності, а також наявність дослідницького підходу до педагогічного процесу. Якщо два останніх компоненти відсутні, то навіть досить високий рівень педагогічних вмінь в умовах, що змінюються, не дасть можливості привести свою діяльність у відповідність до нових вимог життя суспільства. І те, що; раніш було способом вирішення педагогічних задач, стане гальмом, стереотипом, який перешкоджає їх продуктивному рішенню [35].

Дослідження останніх років [4, 38, 39, 41, 48, 58] показали, що суб'єктивна готовність студентів до фізичного самовдосконалення направляється зовнішніми факторами, основними з яких є: особистість викладача, його педагогічна майстерність: розумна вимогливість принципів, знання справи, вміння переконувати зміст навчання і методика викладання. Встановлено [27, 34], що цілеспрямоване формування потреби у фізичному самовдосконаленні приводить у подальшому до самостійного застосування студентами засобів фізкультурно-спортивної діяльності у вільний час. Тому однією з головних задач, у роботі викладача є виявлення змісту, критеріїв і визначальних факторів фізичного самовдосконалення.

Сама по собі потреба не здатна додати діяльності певну спрямованість. Зміст фізкультурно-спортивної, діяльності, як ми показали вище, конкретизується через мотиваційну сферу, що включає в себе мотиви,

інтереси ціннісні орієнтації. До рушійних сил людської поведінки відносяться також почуття й емоції. Мотиваційна сфера визначає не тільки актуально здійснювану діяльність але і перспективу подальшого розвитку діяльності в бажаному напрямку.

Якщо фізкультурно-спортивні заняття служать засобом для досягнення якої-небудь зовнішньої мети (наприклад, одержання заліку чи виконання заданого нормативу), то можливості розвитку особистості студентів обмежені. Така діяльність не може принести студенту повного задоволення, а це, в свою чергу, накладає негативний відтінок на фізкультурно-спортивну діяльність і викладача, який змушує займатися. Відхід від традиційних уявлень постановки фізичного виховання у ЗВО із невідворотністю ставить питання: які ж повинні бути основні положення такої постановки фізичного виховання, що сприяла б розвитку особистості студентів, гарантувала б у майбутньому потребу фізичного самовдосконалення? Спробуємо з'ясувати найбільш узагальнені організаційно-методичні принципи побудови фізичного виховання спираючись на який, ми збираємось будувати свою експериментальну роботу зі студентами. Головне, що необхідно усвідомити і перетворити з життя, це – визначення позиції студента в навчально-виховному процесі.

Розширення прав студентів і прийняття ними рішень потребують нових знань для компетентного їх обґрунтування. Більш високий рівень їх інформованості (що дуже важливо) буде супроводжуватись становленням більш тісних взаємозв'язків не тільки студентів з викладачами, тобто "по вертикалі", але і між самими студентами, – "по горизонталі". Рівень спілкування унаслідок цього зміниться на зміну вказівкам, наказам і вимогам прийде неофіційне спілкування, особистісно значиме, різноманітне, емоційно забарвлене і довірче. Зі сторони викладачів будуть переважати ради переконання, що потребує від них нового рівня компетентності. Цю компетентність ми пов'язуємо не тільки з "технологічними" питаннями

навчання тим чи іншим руховим діям, але і методологічними - з розвитком особистості студентів у сфері фізичної культури.

Дослідження [21,35,44,49,51,52] показують, що з багатьох факторів, що впливають на успішність засвоєння знань студентами, на перший план виступає два: мотивації і структура дидактичного процесу. Викладач у цьому випадку сприймається не як суперник у майбутньому екзаменаційному двобої, а як співробітник у навчальному процесі.

Важливим наслідком керованого формування цілеспрямованості студента в педагогічному процесі є зміна його позиції у відношенні до всього навчального процесу і до викладачів особисто. Дана ситуація стає для студента усвідомленою і приймається не як щось ззовні продиктоване, а як власне завдання [21].

Надання студентам вільного вибору виду фізкультурно-спортивної діяльності ставить викладача в нетрадиційне положення - у полі його зору завжди знаходяться проблеми подальшого, перспективного розвитку як взаємин зі студентами (виходячи зі стрибка що здійснився в даний момент, їх особистісного розвитку), так і власного удосконалювання - бути готовим прийняти обґрунтоване рішення, значиме для перспективи.

Реалізація індивідуального підходу зв'язана з метою занять фізкультурно-спортивною діяльністю. У суб'єктивному плані ця ціль повинна бути реально досяжною, спрямованою на формування потреби у фізичному самовдосконаленні. І оскільки ідеал особистості не може бути зведений до якого-небудь еталону, то підходити до нього слід з урахуванням самотності й індивідуальності кожного студента.

Ми вважаємо, що кожна людина може досягти фізичної досконалості, беручи участь в цьому процесі як особистість. Тут важливі не тільки показники фізичного розвитку і спортивної - технічної підготовленості, але й особистісні якості студентів, а також відносини як до себе, так і до соціального оточення - інших студентів, викладачу фізичного виховання.

Індивідуальний підхід, як бачимо, припускає заперечення однакових програм занять студентів, саме які сприяли нераціональному використанню індивідуальних можливостей кожного студента, зниженню ефективності навчально-виховного процесу з фізичного виховання.

Особливу гостроту стає питання вивчення потенційних можливостей студентів, де важливо не помилитися, враховувати функціональні і біологічні дані, фізіологічні можливості, стать і вік. При визначенні рівня можливостей необхідно підходити до кожного студента як до цілісної особистості, а не тільки як до індивіду, здатного, припустимо, бігати стрибати, метати - тощо.

Сутність принципу колективності ми вбачаємо не з технологічності групових дій, а в системі моральних взаємин, коли студенти беруть співучасть (переживаннями, радами) у становленні особистості інших - у знаходженні ними почуття власної гідності, допомоги в засвоєнні знань і оволодіння рушійними навичками й уміннями, у керуванні спільними діями, задоволенні інтересів і потреб, оволодінні гуманістичними цінностями о Морально-психологічний клімат доброзичливості і підтримки сприяє зміцненню взаємозв'язків між студентами, зацікавленості їх у спільній діяльності, що породжує особисту відповідальність за результати навчально-виховного процесу.

При об'єднанні цілей викладача і студентів, а також студентів один з одним, колектив з об'єкта керування стає суб'єктом власної діяльності. Таким чином, обговорення і вибір змісту навчально-виховного процесу, спільний пошук засобів досягнення мети і зацікавлене осмислення отриманих результатів формують ціннісно-організаційну єдність - єдність думок (взаємозалежність і взаємозацікавленість в успішному розвитку інших).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Виходячи з цільової спрямованості роботи коло поставлених задач вирішувалося із застосуванням загально методологічних підходів, прийнятих у сфері наукового пізнання, а також у контексті методичних принципів, які використовуються в теорії та практиці фізичної культури.

У ході роботи були використані наступні методи:

- 2.1.1. Аналіз науково-методичної літератури.
- 2.1.2. Вивчення документальних матеріалів.
- 2.1.3. Анкетування й інтерв'ювання.
- 2.1.4. Тестування фізичної підготовленості.
- 2.1.5. Педагогічне спостереження.
- 2.1.6. Педагогічний експеримент.
- 2.1.7. Математико-статистична обробка.

Аналізувалася науково-методична література, були виявлені причини протиріч між ідеальним та реальним рівнем фізкультурно-спортивної свідомості студентської молоді, розкриті невикористані педагогічні можливості щодо вирішення цих протиріч. На даному етапі сформульована тема, з'ясована мета та визначені задачі дослідження. В ході роботи було опрацьовано певна кількість літературних джерела.

Метод вивчення документації був використаний з метою одержання об'єктивних даних про спортивні результати тих, хто випробується. Вивчалися результати вступних іспитів із загальнофізичної підготовки і спеціалізації.

Крім цього були використані екзаменаційні відомості та звіти деканату за даними семестрового контролю за всіма досліджуваними предметами на час проведення роботи, а також результати попередніх сесій

та дані рейтингу студентів, які в свою чергу залежать від результату сесії.

Так наприклад, були розроблені анкети для студентів і викладачів, в яких відбилися перш за все питання мотиваційно-цільової спрямованості процесу фізичного виховання та питання, що посередньо впливають на цю спрямованість.

Відповіді на питання анкети дозволили оцінити постановку фізичного виховання у ЗВО, так би мовити, зовні – з позиції студента та з позиції викладача. Такий підхід дозволив побачити принципові розбіжності у мотиваційно-цільовій спрямованості між ними, виявити головні протиріччя як джерело і рушійну силу процесу вдосконалювання фізичного виховання і потім розробити адекватні педагогічні умови, що сприяють вирішенню цих протиріч. Анкетування та його результати дозволили побачити суб'єктивну оцінку процесу фізичного виховання. Об'єктивна оцінка була отримана виходячи з матеріалів тестування показників фізичного розвитку, функціональної та фізичної підготовленості студентів.

Тестуванню підлягали наступні параметри:

- 1) маса тіла (кг);
- 2) довжина (см);
- 3) життєва місткість легень (ЖМЛ) (м³);
- 4), 5) кистьова динамометрія – права - ліва (кг);
- 6), 7), 8) окружність грудної клітки при вдиху, видиху та паузі (см);
- 9) екскурсія грудної клітки (см);
- 10), 11) частота серцевих скорочень сидячи і стоячи (за 15 с);
- 12) частота дихання (раз/хв.);
- 13) затримка дихання на вдиху (с);
- 14) затримка дихання на видиху (с);
- 15) результат бігу на 100 м (с);
- 16) результат бігу на 3000 м для чоловіків і 2000 м для жінок (хв.);
- 17) підтягування на поперечині для чоловіків (кількість разів) та піднімання тулуба з положення лежачи для жінок [26, 27, 28].

Об'єктом педагогічного спостереження стала навчальна діяльність студентів Сумського державного педагогічного університету. Метою педагогічного спостереження було виявлення у студентів ціннісного ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності.

Результати теоретичного узагальнення з проблеми, що пов'язана з педагогічною стороною виховання ціннісного відношення студентів до фізкультурно спортивної діяльності, а також результати констатуючого експерименту з динаміки морфофункціонального стану організму в процесі навчання у ЗВО послужили основою для розробки та проведення формуючого педагогічного експерименту. Враховуючи, що потреба у фізичному самовдосконаленні в меншому ступені характерна для жіночої частини студентської молоді, то для одержання об'єктивних показників за результатами педагогічного експерименту на початковій його стадії були обрані дві групи студентів, що не мали значних розходжень за показниками тестування фізичної підготовленості.

2.2. Організація дослідження

Експериментальна і контрольна групи проходили один і той самий програмний матеріал з фізичного виховання. Принципове розходження між ними складалося в тому, що в експериментальній групі в основу створюваних викладачем педагогічних умов з формування ціннісного відношення до фізкультурно-спортивної діяльності був покладений принцип значимості цілей та методів керування з урахуванням особистісного рівня розвитку потреби у фізичному вдосконаленні. Тому для виявлення цього рівня на початку експерименту поряд з тестуванням фізичної підготовленості студенток проводилося їх психолого-педагогічне тестування за тією ж формою анкетного опитування, констатуючим експериментом. Такий підхід дозволив диференціювати студенток у групі як за рівнем їх фізичної підготовленості, так і за ставленням до фізичної культури на рівні свідомості. Для подальшої роботи важливо було так побудувати педагогічний процес,

щоб найближчі цілі, поставлені перед студентками, цілком ними усвідомлювалися. В цьому випадку від викладача вимагалася найвища активність при проведенні занять, що неможливо здійснити без високого рівня його професійної підготовленості, особливо в психолого-педагогічній сфері. Цього вимагає і сама педагогіка "співробітництва".

Педагогіка "співробітництва" припускає не авторитарне примушення, а залучення тих, хто виховується, у спільне співробітництво. Це – творча взаємодія, в результаті якої відбувається формування особистості студента, він засвоює навички самостійного апробування і придбанні знань. Організуючі з цих позицій навчально-виховний процес, важливо усвідомлювати, що все те біологічне в людині, що стає предметом його відношення, стає соціальним за своєю суттю. Тому відношення до власного здоров'я та фізичної підготовленості – не вузько "фізкультурна", а світоглядна проблема.

Світогляд не можна нав'язувати людині – він виховується в ній. Отже, якщо розглядати як ідеал всебічно і гармонічно розвитку особистість, то основним критерієм фізичної культури майбутнього фахівця варто визнати його особисту потребу у фізичному самовдосконаленні, що породжує готовність того, хто виховується до виконання рухових дій.

Виходячи з вищевикладеного, навчально-виховний процес в експериментальній групі був організований таким чином, щоб співвідношення теоретичного методичного і практичного обсягів знаходилися в певній залежності (за значимістю), по-перше, від рівня розвитку студенток як особистостей у фізкультурно-спортивній діяльності; по-друге, від ступеня розвитку їх фізкультурно-спортивних здібностей; по-третє, від якості виконання фізкультурно-спортивних дій.

Для оцінки рівня ціннісного ставлення студентів до занять з фізичного виховання використовувався коефіцієнт позитивного ставлення, який визначався за методикою А. Г. Здравосмілова зі співавторами;

У результаті аналізу перелічених параметрів оцінювалися результату фізкультурно-спортивної діяльності студенток контрольної та експериментальної груп з метою з'ясування їх міжособистісних відносин як всередині групи, так і з викладачами.

Зміст питань визначало ставлення респондентів за наступними показниками: 1) загальна оцінка процесу фізичного виховання,

2) емоційно-естетичне ставлення до рухової активності,

3) рівень колективних стосунків у навчальній групі. По кожному з розділів були підібрані відповідні питання, відповідаючи на які респондент чи погоджувався ("так"), чи не погоджувався ("ні"), а також оцінював рівень фізичної та емоційної підготовленості як високий (+), чи низький (-).

Основними задачами тесту-запитальника в нашому дослідженні будуть:

1) перепереверка даних за значимістю мотивів фізкультурно-спортивної діяльності,

2) виявлення основних протиріч в процесі фізичного виховання,

3) визначення якісної характеристики об'єкта дослідження.

Дослідження проводилися в три етапи - на *першому* етапі аналізувалася науково-методична література, були виявлені причини протиріч між ідеальним та реальним рівнем фізкультурно-спортивної свідомості студентської молоді, розкриті невикористані педагогічні можливості по вирішенню цих протиріч. На даному етапі сформульована тема, з'ясована мета та визначені задачі дослідження, на *другому* етапі був проведений констатуючий експеримент, – аналізувався одержаний матеріал, розроблялися зміст і методика формуючого експерименту, на *третьому* етапі в ході експериментальної роботи здійснювалося конструювання процесу спільної діяльності викладача і студента.

Отримані дані оброблені за методом математичної статистики на ПЕОМ, що сумісна з ІВМ [Authentic AMD™ K6-2/500]. Відповіді на питання анкети оброблялися за спеціальними алгоритмами.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗВО

3.1. Експериментальне дослідження ставлень студентів до фізичної культури і спорту

У сучасному суспільстві одним з найактуальніших завдань є вирішення питань збереження фізичного здоров'я нації, яке помітно погіршилось за останні роки. Тут діє безліч факторів: наслідки Чорнобильської катастрофи, несприятливий стан екологічного середовища в більшості регіонів України, значне зниження матеріального добробуту населення, тощо.

Водночас помітним є зниження позитивного ставлення населення, і в першу чергу молоді, до цінностей фізичної культури і спорту. Все більш популярними стають, замість рухової активності, електронні гаджети, комп'ютерні ігри, йде інтелектуалізація навчання, знижуються реальні можливості школярів і студентів прилучатись до спорту через широкодоступні раніше спортивні секції, гуртки, туризм.

Вважаючи явно несприятливою тенденцією зниження ціннісного ставлення до фізичної культури в суспільстві в цілому, не можна не помічати і безумовно позитивні зміни. За останні роки значна увага приділялась такому аспекту, як валеологічне виховання дітей та молоді (хоча відповідний предмет, що викладався у школах та вищих навчальних закладах, викликає багато критичних зауважень). В цілому ж слід відмітити суттєве зменшення реальних можливостей населення стосовно занять спортом та фізичною культурою: закриваються або стають платними спортивні секції, з життя суспільства вилучаються популярні раніше масові фізичні заходи, значно меншими стають можливості для активного відпочинку. Зменшується кількість спортивних змагань і

відповідно кількість уболівальників за багатьма видами спорту. Все це не може не вплинути на ставлення дорослих, молоді, дітей до фізичної культури, яка все більш стає "непопулярною". А це створює небезпеку все більшого відлучення молодого покоління від фізичної активності і, як наслідок, погіршення стану здоров'я.

Особливо актуальним є питання збереження та розвитку ціннісного ставлення до фізичної культури у студентів педагогічних навчальних закладів. Адже від того, як ставиться майбутній вчитель до власного здоров'я, його збереження та поліпшення в процесі навчання, суттєво залежить в наступному його професійна працездатність. Позитивне ставлення вчителя до фізичної культури, незважаючи від того, який предмет він викладає, є взірцем для учнів, багатократно тиражується та відтворюється в дитячих ставленнях. Участь вчителя разом з учнями у спортивних змаганнях, туристичних походах є вагомим фактором налагодження позитивних міжособистісних стосунків, дійовим засобом виховання.

Тому сьогодні актуальним є вивчення особливостей ставлень, що складаються у молоді до фізичного виховання і спорту. В проведеному дослідженні це питання розглядалось в декількох ракурсах, що дозволило забезпечити комплексний підхід до висвітлення ряду актуальних аспектів.

3.1.1. Комплексне дослідження ставлень студентської молоді до фізичної культури і спорту

До дослідження було залучено студентів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, що навчаються на різних факультетах та за різними спеціалізаціями: філологічному - англійська мова - 36 осіб, українська мова - 46 осіб, історичному - 36 осіб, мистецтв - музика, малювання - 25 осіб, природничому - 22 особи. Усього в констатуючому експерименті взяло участь 165 студентів.

Програму дослідження складало:

а) вивчення ставлень студентів до предмету і занять з фізичного виховання у вищому навчальному закладі (поточна оцінка) та у школі (ретроспективна оцінка);

б) місце фізичної культури і спорту в системі життєвих цінностей студентів; в) визначення мотивів занять фізичною культурою та спортом. Використовувались такі методи дослідження: спостереження, опитування, бесіди, анкетування, тестування.

Наведемо деякі отримані результати, які, на наш погляд, дозволяють певною мірою зрозуміти джерела навчальної та фізичної активності студентів.

Перш за все, нас цікавив характер того життєвого досвіду, що отримують студенти в процесі занять відповідним предметом у школі та вищому навчальному закладі. З цією метою було проведено відповідне анкетування, яке містило ряд таких запитань.

Щодо питання "Як ви у школі ставилися до занять з фізичної культури?" було передбачено такі варіанти відповідей: а) вважали їх за вкрай необхідні; б) вважали їх за такі, що мають певну користь; в) були байдужі; г) вважали за зайві в навчальній програмі; д) вважали їх за такі, що тільки наносять шкоду учням (травмують їх).

Серед студентів відповіді розділились таким чином: відповідний предмет є вкрай необхідним - 17,8%; таким, що має певну користь - 20,0%, байдужим - 13,3%, зайвим - 24,4%, таким, що травмує учнів - 24,4%. Отже, майже половина студентів (48,8%) негативно ставилися до занять з фізичної культури, а з врахуванням тих, кому ці уроки були байдужими, їх кількість стає переважаючою (62,1%). Тобто, багато студентів починають навчання у педвузі з негативною установкою щодо відповідного предмету.

Студентам також було запропоновано оцінити, чи легко їм було виконувати вправи, що надавались вчителем фізичної культури. Пропонувались такі варіанти відповідей: а) так, легко; б) не зовсім легко,

але без особливих труднощів; в) дивлячись, які вправи: інколи легко, інколи важко; г) в основному з ускладненнями і не зовсім вдало; д) дуже важко.

Серед учасників опитування вважають, що вправи виконувати було легко, 9,9% респондентів, не зовсім легко, але без зайвих труднощів - 40,0%, труднощі викликали певними вправами - 24,4 %, в основному з ускладненнями - 4,4%, дуже важко 24,4%. Отже, можна стверджувати, що основна причина негативного ставлення більш ніж половини студентів під час навчання у школі до занять з фізичної культури виникала скоріше на соціальному і психологічному, ніж фізичному рівні.

Було також запропоновано студентам порівняти власний рівень виконання завдань з тим, що був притаманний іншим учням. Можливі варіанти визначення: а) було набагато легше, ніж більшості інших, виконувати вимоги вчителя фізкультури; б) так, як усім, не більше і не менше; в) набагато складніше, ніж більшості інших.

40,0% студентів вважають, що їм було легше, ніж іншим, виконувати завдання вчителя, 22,2% - так, як усім, і 35,5% - що їм було важче, ніж більшості інших учнів. Отже більше третини студентів вважали, що знаходилися у більш несприятливих умовах, ніж інші.

Значний вплив на ставлення учнів до занять з фізичної культури має їх стан здоров'я. Як показують наші дослідження (за результатами спостережень, опитувань учнів, активізації спогадів студентів), особливо напружені стосунки виникають між вчителями фізкультури і дітьми, що хворіють. Наявність таких дітей на уроці часто дратує вчителя, він намагається підкреслити своє негативне ставлення до них (іронізує, надає принизливі доручення та ін.).

Студентам було запропоновано відповісти на запитання: "Як би ви визначили ваш загальний стан здоров'я в школі, враховуючи такі критерії: а) відмінний, бо хворів дуже рідко; б) не зовсім відмінний, але не такий вже поганий, адже хворів не дуже часто; в) середній, хворів не більше і не

менше, ніж інші; г) низький, часто хворів; д) зовсім поганий, хворів постійно". Виявилось, що лише 13,4% студентів вказали, що в школі хворіли дуже рідко, 26,7% - хворіли не дуже часто, 11,1% - хворіли не більше, ніж інші, 4,4% - хворіли часто і 44,4% - дуже часто. Отже, майже половина студентів складається з так званої "групи ризику", тобто осіб, у яких за об'єктивними обставинами порушено ставлення до фізичної культури і спорту.

На питання "Чи були ви звільнені від занять з фізичного виховання" 15,6% опитуваних вказують, що були звільнені майже постійно, 44,4% - певний час, і 40,0% майже ніколи не звільнялись.

Показовими є відповіді на питання "Який настрій був у вас переважно на уроках з фізичної культури?"

Аналіз відповідей на це питання вівся у двох ракурсах: переважає позитивний настрій (завзятий, бадьорий, веселий, радісний), та переважає негативний настрій (байдужий, пригнічений, сумний, стурбований). І хоча серед студентів, що брали участь в дослідженні, більшість (55,6%) вказали на домінування позитивного настрою, не можна ігнорувати той факт, що у 44,4% спостерігається переважання негативного настрою.

Цікаві дані було отримано на запитання: "Як ставився до вас вчитель фізкультури?". 84,4% респондентів відповіли, що ставлення вчителя було позитивним (ставився добре, виділяв серед інших, ставив за приклад, заохочував, своєчасно відмічав успіхи, надавав допомогу, підтримував при невдачах). Одночасно 15,6% учасників дослідження (кожен шостий студент) вказали на те, що ставлення вчителя було більш негативним (ставився байдуже, майже не помічав, глузував за невдачі, сварив при усіх, наводив як приклад невдахи).

На пропозицію оцінити, як студенти себе відчували найчастіше на уроках фізичного виховання, респонденти вказали, що позитивно (вдалим, успішним, визнаним, спритним) відчують себе лише 51,5% опитуваних, тоді як негативне самосприйняття (ніяким, незграбним, невдалим,

невезучим) притаманно 48,5% студентів.

Ряд питань стосувався оцінки ситуації навчання у вузі. Студентам було запропоновано оцінити, чи змінилося їх ставлення до фізичної культури, виходячи в її організації у педагогічному навчальному закладі. Покращення свого ставлення відмітили 28,9% учасників дослідження, тоді як у 68,9% воно залишилось таким же, і лише у 2,2% погіршилось.

Було також запропоновано визначити, чи потрібний предмет з фізичної культури у вищому навчальному закладі? Виявилось, що 68,9% студентів вважають предмет з фізичної культури необхідним у навчальному процесі вищого закладу освіти, але третина учасників (30,1%) заперечують його необхідність.

Пропонувалось також надати пропозиції щодо того, які форми роботи на заняттях з фізичної культури студенти вважають за найкращі для них особисто. Відповіді розподілились таким чином: індивідуальні вправи (53,4%), групові ігри в спортивному залі (71,1%), групові ігри на свіжому повітрі (66,2%), спортивні секції (32,1%), туристичні походи (88,8%), участь у спортивних змаганнях (12,8%), спостереження за спортивними змаганнями (спортивне "уболівання") (75,6%). Таким чином, значна кількість відповідей припадає на пасивну спостерегальну участь.

До анкети входило також питання про те, яка поведінка найбільш притаманна студентам на заняттях з фізичної культури: а) активно і з захопленням включаються у виконання вправ, що задаються вчителем; б) виконують без особливого захоплення, але цілком спокійно, адже цього не можна уникнути; в) більше подобається триматись осторонь і спостерігати, як виконують вправи інші; г) виконують, але при цьому дуже побоюються щось зробити не так, щоб з них не сміялись інші; г) відмовляються з усіх сил, а якщо примушують, то так хвилюється, що у них найчастіше нічого не виходить.

Відповіді на це питання є невтїшними. Активно включаються в навчальні вправи лише 13,3% опитуваних, ще 17,8%, виконують їх як те,

що неминуче. Намагаються триматись осторонь - 22,2%, побоюються посмішок, глузувань - 23,2%, діють невдало внаслідок хвилювання - 33,3%.

Таким чином, отримані в результаті анкетування дані свідчать про складні стосунки студентів з відповідним предметом, корені якого закладалися ще в шкільний час. Для значної кількості опитуваних заняття з фізичного виховання мають негативне емоційне навантаження. Показово, що напруження, що створюється на заняттях з фізичного виховання, не має прямого зв'язку з особистістю викладача, який за результатами опитування був травмуючим фактором лише у шостій частині студентів. Отже, можна припустити, що для певної частини студентів самий зміст завдань, які виконувалися, сприяв створенню травмуючих ситуацій, тоді як для інших більш травмуючою була оцінка з боку інших учасників. Тобто переживання студентів щодо власної незграбності можна зрозуміти лише в контексті соціальних стосунків. Адже невдале виконання вправ відбувається на очах інших студентів, викликає посмішки або глузування.

3.1.2. Ставлення студентів до предмету і занять з фізичного виховання

Розглянемо тепер, як складаються відносини студентів з предметом "Фізичне виховання", який викладається у вищому навчальному закладі.

Досвід показує, що студенти вищих педагогічних навчальних закладів досить формально ставляться до предмету і занять з фізичного виховання. В цьому винен певною мірою традиційний досвід викладання відповідного предмету ще у школі, який найчастіше організується за принципом "нормовідповідності", тобто виконання певних нормативів фізичних вправ.

Нагадаємо, що у базовій навчальній програмі з фізичного виховання вищих закладів освіти закладено полімотиваційну основу навчання цього

предмету, як було вже підкреслено раніше. Визначено, що показниками оволодіння необхідного рівня знань і вмінь з фізичної культури випускника вищого навчального закладу є: знання і дотримання основ здорового способу життя; знання основ організації і методики найбільш ефективних форм раціональної рухової діяльності й уміння застосовувати їх на практиці у своїй фізичній активності; знання основ методики оздоровлення і фізичного удосконалювання традиційними і нетрадиційними засобами і методами фізичної культури; знання основ професійно-прикладної підготовки й уміння застосовувати їх на практиці; знання основ фізичного виховання різних верств населення; стійка навичка до щоденних занять фізичними вправами у різноманітних раціональних формах; систематичне фізичне тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю; виконання відомчих нормативів професійно-прикладної психофізичної підготовленості; поінформованість про всі головні цінності фізичної культури і спорту.

Розглянемо тепер, як же реалізуються ці цілі і завдання безпосередньо у процесі навчання. Передбачено різноманітні форми роботи: лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів за завданнями викладача, контрольні заходи. Надається чіткий розподіл завдань за етапами навчання за складовими теоретичної, методичної та фізичної підготовки, показники контролю.

Але, на наш погляд, упорядкуванню системи фізичного виховання студентів не вистачає наукових відомостей про суб'єктивний фактор, а саме - виявлення ставлень студентів до цього навчального предмету та відповідних занять. Адже, як відомо, будь-які цілі та завдання, найкращі програми залишаться суто формальними, не нададуть необхідного впливу, якщо не є особистісно прийнятими, включеними в мотиваційну сферу тих, хто навчається.

З метою вивчення ставлень студентів ЗВО до навчального предмету

"Фізичне виховання" було проведено відповідне дослідження, яке складалося з декількох етапів. Перш за все, студентам, що брали участь у дослідженні, було запропоновано оцінити навчальні предмети за кількома критеріями. Оцінювання проводилось за 5-бальною шкалою, де бал 5 вказував на високий рівень прояву відповідної якості, а бал 1 - на її фактичну відсутність або прояв протилежної якості. Студентам повідомлялось, що використовувати треба весь діапазон оцінок.

Критерії оцінювання (за В.А.Семиченко та М.І.Сичовою):

1) професійна необхідність предмету; 2) якість викладання: чіткість, логічність, послідовність, доступність; 3) наявність у студента власного інтересу до змісту даного предмету; 4) науковість матеріалу, що викладається; 5) особистісна привабливість викладача; 6) оцінка, яку студент отримав за предмет; 7) оцінка, яку студент поставив би собі сам; 8) ступінь важкості предмета для студента; 9) ступінь активності студента в подоланні труднощів, що виникають при вивченні предмету; 10) оцінка студентом обсягу навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання; 11) оцінка можливостей виконання завдань, що виносяться на самостійне виконання; 12) самооцінка ступеню власної підготовленості до занять з предмету .

Оцінювання проводилось студентами 2 - 3 курсів педагогічного університету (136 осіб). Пропонувалось оцінити за наведеними критеріями спочатку предмет, який викладався у школі (ретроспективна оцінка), та той, що зараз викладається у закладі вищої освіти.

У табл. 3.1. наводяться узагальнені дані щодо оцінки студентами навчального предмету "Фізичне виховання" у ЗВО.

Таблиця 3.1

Оцінки студентів навчального курсу "Фізичне виховання"

Показники	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Оцінки фізвиховання ³	3,1	4,3	3,7	4,1	4,1	4,4	4,5	3,1	2,4	1,8	4,4	2,3

Розглянемо отримані результати з двох точок зору: ставлення самих студентів та оцінка тих факторів, що обумовлені діяльністю або особистістю викладача. Як видно з таблиці, оцінка професійної необхідності навчального предмету "Фізичне виховання" є середньою (3,1 бали). Недостатньо високим є і інтерес студента до змісту цього предмету (3,7 балів). В той же час якість викладання предмету студенти оцінюють досить високо: оцінка послідовності і логічності його викладання складає 4,3, науковість матеріалу, його оновлення 4.1. В цілому достатньо високою можна вважати і оцінку особистості викладача - 4,1. Оцінка, яку студент отримав за предмет, та оцінка, яку він поставив би собі сам, майже збігаються (4,4 та 4,5 балів). Середньою є оцінка ступеню важкості предмета для студента - 3,1 балів. В той же час ступінь активності студента в подоланні труднощів, що виникають при вивченні предмету, ще нижча (2,4). Певною мірою це може бути обумовлено майже повною відсутністю завдань, що виносяться на самостійне опрацювання (1,8), виконання ж тих, що задаються, за думкою студентів, цілком можливе (4,4). Але ступінь підготовленості до занять з предмету, як витікає з відповідей, дуже низька - 2,3 балів.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що навчальний предмет "Фізичне виховання" має недостатньо високий мотиваційний потенціал. Значна кількість чинників активності студентів стосовно цього предмету фактично не спрацьовує.

В контексті проведеного дослідження цікавим також є співставлення ретроспективних оцінок студентами навчального предмету "Фізична культура" у школі та їх відношення до аналогічного предмету "Фізичне виховання" у ЗВО. Для цього через рік було проведено ще одне опитування з заданої проблеми (брало участь 144 особи). Відповідні дані (1 - оцінка шкільного і 2 - оцінка вузівського предметів з фізичної культури) наведені в табл. 2.2.

Як видно з наведених у таблиці даних, професійна необхідність

шкільного і вузівського предметів визнається учасниками опитування майже на одному рівні, при незначному переважанні організації занять з фізичного виховання у вузі.

Таблиця 3.2

Порівняння ретроспективних оцінок студентами навчального предмету “Фізична культура” у школі та їх ставлення до аналогічного предмету “Фізичне виховання” у ЗВО

Критерії оцінювання	Об’єкт оцінювання	Розподіл студентів за оцінками									
		5		4		3		2		1	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	ЗВО	99	66,4	18	12,1	6	4,1	3	2,0	23	15,4
	школа	87	58,4	13	8,7	16	10,7	10	6,7	23	15,4
2	ЗВО	68	45,6	19	12,7	19	12,8	4	2,7	45	30,2
	школа	95	63,7	24	16,0	17	11,4	1	0,1	12	12,8
3	ЗВО	69	46,3	15	10,1	13	8,7	6	4,1	46	30,8
	школа	64	42,9	18	12,2	13	8,7	11	7,4	43	28,8
4	ЗВО	26	14,3	15	10,1	29	19,3	14	9,3	65	43,6
	школа	60	40,3	29	19,3	15	10,1	13	8,7	32	21,6
5	ЗВО	94	63,0	13	8,7	6	4,1	15	10,1	21	14,1
	школа	97	65,1	24	16,1	17	11,4	3	2,0	8	5,4
6	ЗВО	123	82,6	19	12,7	2	1,3	1	0,7	4	2,7
	школа	94	63,1	31	20,9	1	0,7	3	1,3	21	10,1
7	ЗВО	83	56,4	42	28,3	12	8,0	3	2,0	8	5,4
	школа	72	48,3	51	34,3	12	8,0	2	1,3	12	8,0
8	ЗВО	94	63,1	22	14,7	17	11,4	3	2,0	13	8,8
	школа	80	53,8	24	16,0	19	12,7	6	4,1	20	13,4
9	ЗВО	67	45,0	30	20,0	16	10,8	9	6,0	27	18,2
	школа	81	54,4	28	18,7	17	11,4	2	1,3	21	14,1
10	ЗВО	45	30,3	21	14,1	19	12,7	3	2,0	61	40,9
	школа	57	38,3	28	18,8	17	11,4	10	6,7	44	29,5
11	ЗВО	89	66,6	27	18,2	18	12,1	3	2,0	11	7,4
	школа	69	46,3	36	24,3	22	28,0	10	6,7	16	10,7
12	ЗВО	84	56,5	28	18,8	14	9,3	3	2,0	20	13,4
	школа	88	57,7	29	19,3	9	6,0	10	6,7	22	14,7

Що стосується оцінок за критерієм "якість викладання: чіткість, логічність, послідовність, доступність", то слід відмітити, що у зоні високих оцінок пріоритет якості надається вищому навчальному закладу. Разом з цим помітно меншою є кількість студентів, які надають шкільному предмету мінімально низьку оцінку.

За параметром наявності у студентів власного інтересу до предмету

можна стверджувати, що при переході від школи до навчального закладу у структурі орієнтацій студентів щодо даного предмету змін не відбулося. Якщо оцінка інтересу до вузівського курсу дещо вища за максимальним балом, в той же час доля студентів, що взагалі не мають інтересу до даного предмету, також більша.

Критично оцінюють учасники рівень проблемності викладання, його науковості та відповідності сучасним вимогам. Кількість вищих оцінок (4-5) помітно більша відносно шкільного предмету (59,6%), ніж вузівського (24,4%). Одночасно кількість тих, хто взагалі негативно оцінює викладання предмету за таким параметром, вдвічі більша стосовно вузу, ніж школи.

В той же час кількість студентів, що вказали на високий рівень їх оцінки за даним предметом (шостий параметр) помітно більше відносно вузу. Очевидно, це пов'язано з тим, що у школі учнів диференційовано оцінюють за рівнем фізичної підготовки, тоді як у вузі таке оцінювання не відбувається.

Студентам також пропонувалось оцінити самим свій рівень фізичної підготовленості. Як видно з таблиці, студенти відносно як вузівського, так і шкільного предмету оцінюють себе достатньо критично. Кількість тих, хто проставив собі вищі оцінки, помітно менша у порівнянні з оцінками, що виведені викладачем або вчителем. Більш високим є рівень критичності стосовно оцінки, яку опитувані поставили б собі у школі.

Оцінки предмету за ступенем важкості мають зворотне значення: високі оцінки свідчать про надмірний рівень, тоді як низькі - про легкість предмету для студентів. І тут рівень важкості предмету у вузі є більш високим, ніж у школі.

Водночас ступінь активності, що, за оцінкою студентів, вони прикладають при подоланні труднощів, які виникають при вивченні цього предмету, є більш високою у школі.

Щодо обсягу навчального матеріалу, що виноситься на самостійне

опрацювання, то тут відбулася своєрідна поляризація думок: половина учасників оцінюють його як незначний або помірний, і половина - як суттєвий. значний (оцінки 2-1). Разом з тим доля студентів, що вважають себе завжди або майже завжди готовими до відповідних занять, переважає.

Таким чином, отримані дані надають можливість зробити припущення, що в системі суб'єктивних ставлень студентів шкільний предмет "Фізичне виховання" вважається більш привабливим, позитивно забарвленим, впливовим, ніж той, що викладається у ЗВО. Безумовно, певною мірою тут має прояв ідеалізація студентами подій, що відбувалися у минулому (у "щасливому дитинстві"). Але не може не турбувати той факт, що ставлення студентів до фізичного виховання як складової їх життєдіяльності і водночас навчального предмету не лише не розвивається відповідно їх реальної значущості, а й певною мірою згасає.

3.1.3. Фізична культура в ієрархії основних життєвих цінностей студентів.

Ще одним напрямком дослідження стало з'ясування ставлення студентів до фізичної культури в цілому. З відповідною метою студентам було дано дещо модифіковану методику М. Рокича, що, як відомо, діагностує ієрархію термінальних (цільових) і інструментальних цінностей. З метою з'ясування тих аспектів, що нас цікавлять, до складу термінальних цінностей було додано такі позиції: "Фізичні можливості (відчуття радощів від досконалості свого тіла, фізичної активності, руху" та "Психічне здоров'я". До складу інструментальних цінностей за аналогічними номерами було введено позиції: "Витривалість, здатність довгий час працювати на високому рівні продуктивності".

В табл. 3.3 наводяться дані за результатами опитування студентів.

Таблиця 3.3

Розподіл студентів відповідно наданих окремим позиціям рангових місць (%)

Позиції	Рік	1-4	5-8	9-12	13-16	17-20	Рангове місце
Термінальні цінності							
Фізичне здоров'я	2009	21,0	38,3	10,2	19,1	11,4	13
	2010	14,4	32,5	10,8	17,1	25,7	14
Творчість, розвиток, робота над собою	2009	18,0	14,3	22,4	23,6	21,7	18
	2010	25,3	17,1	27,9	20,8	19,9	19
Фізичні можливості	2009	18,4	17,8	21,1	17,1	25,6	16
	2010	15,4	14,4	21,6	22,5	26,1	16
Психічне здоров'я	2009	11,0	18,9	22,1	25,3	22,7	20
	2010	5,4	12,6	20,7	30,6	29,7	20
Інструментальні цінності							
Витривалість	2009	15,2	23,8	13,4	21,2	26,4	17
	2010	19,4	19,1	13,3	21,2	25,7	16
Фізичні дані (сила)	2009	26,1	18,3	9,2	15,0	31,4	20
	2010	19,4	19,4	9,9	11,5	39,9	20

Представлений розподіл студентів відповідно до рангових місць, наданих ними окремим позиціям. Для узагальнення результатів ранги

групуються за ознаками: "Визнається як провідна цінність" (рангові місця 1-4), "Цінність визнається як достатньо висока" (5-8), "Цінність середня" (9-12), "Цінність низька" (13-16), "Не визнається як цінність" (17-20).

З урахуванням того, що нас цікавлять не всі цінності як такі, а ті, що пов'язані з фізичною культурою, у таблиці наводяться лише дані, що прямо або опосередковано пов'язані з досліджуваним явищем. Інші дані наводяться у тексті. Слід лише вказати, що провідне рангове місце зайняв показник "цікава робота". Як видно з таблиці, система ставлень студентів до таких важливих складових, як фізичне і психічне здоров'я, є вкрай незадовільною. Частка студентів, що ставить психічне здоров'я на провідні рангові місця, помітно менша, ніж тих, хто не вважає цю позицію за цінність. Стосовно фізичного здоров'я результати дещо кращі: більше половини студентів надали цьому параметрові перші (1-4) або достатньо високі (5-8) рангові місця. Але порівняно з 2020 роком у 2021 році цей показник помітно зменшився. Простежується така тенденція: здоров'я розцінюється студентами як щось стійке, що надається від природи і не вимагає власних зусиль. Про це свідчать значно менші рангові місця, що надаються позиціям: робота над собою (включаючи фізичне вдосконалення), та відчуття радощів від фізичних дій. Що ж стосується інструментальних цінностей, то і тут аспект витривалості є для студентів значно менш суттєвим, хоча він потенційно пов'язаний з професійною діяльністю. В цілому фактор фізичного здоров'я отримав 13-14 рангові місця (середній ранг склав 12,4), що свідчить про невизнання студентами його цінності. Виявлені тенденції є стійкими, адже вони з незначними відхиленнями повторюються в обох групах.

Особливу турботу викликає той факт, що найменшу значущість для студентів має фактор психічного здоров'я. В загальній системі ієрархії цінностей він займає останнє, двадцяте місце, при цьому помітна негативна динаміка. Кількість студентів, які визначили його як провідну цінність, у 2021 році значно менше, ніж у 2020р.

Водночас за загальними результатами не можна не помітити: хоча узагальнений параметр психічного здоров'я є для студентів неактуальним, окремі його показники займають достатньо високі рангові місця в системі цінностей. Це стосується таких позицій: життєва мудрість (зрілість суджень та здоровий глузд, що досягаються на основі життєвого досвіду), який займає шосте місце в ієрархії цінностей, продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей) - 4 рангове місце, впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) - друге рангове місце. В той же час такі інструментальні показники психічного здоров'я, як толерантність, вміння тверезо і логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення, є явно непопулярними (відповідно 18-19 та 10 рангові місця). Тобто, оцінювати отримані результати слід достатньо обережно, адже мова повинна йти не про повне ігнорування студентами психічного або фізичного аспектів життя, а про нерозуміння їх інтегруючого (системоутворюючого) впливу на життєдіяльність.

Виявлена в дослідженні наявність полярних думок стосовно кожного параметру, значної кількості осіб, що притримуються протилежних точок зору та стратегій і тактик життєдіяльності, робить вкрай актуальним завдання упорядкування ціннісних орієнтацій студентів, адже не можна вважати нормальним, наприклад, такі факти, що майже половина студентів не вважають психічне здоров'я за життєву цінність, а фізичний компонент життя є неактуальним для значної кількості молоді.

3.1.4. Ставлення студентів до фізичної культури і спорту

Термін "фізична культура" міцно пов'язаний з іншим терміном - "спорт". Ці поняття часто використовуються як синоніми не лише у повсякденні, а і багатьох науково-методичних роботах (М.Я.Віленський, М.С.Корольчук, Р.П.Сафін та ін.). Це дало підставу розширити діапазон методик шляхом звернення до тих методичних засобів, що використовуються у психології спорту (безумовно, з певною адаптацією).

Програма дослідження містила виявлення ставлень студентів до спорту. З цією метою було використано дві методики: "Мотиви занять спортом" (А.В.Шаболтас) та "Вивчення мотивів занять спортом" (розроблена В.І.Тропніковим). Використання двох споріднених методик дозволило перевірити отримані результати на достовірність виявлених тенденцій. У процесі дослідження було враховано, що ці методики більш спрямовані на вивчення мотивів спортсменів, тому дещо було змінено вихідні інструкції. Студентам пропонувалось визначити, наскільки ті чи інші судження справедливі щодо тих причин, що обумовлюють їх заняття фізичною культурою та спортом.

У дослідженні за першою методикою (А.В.Шаболтаса) брали участь 115 студентів.

Як відомо, за допомогою цієї методики вивчається структура мотивації стосовно професійної спортивної діяльності шляхом виділення 10 мотивів-категорій, яким відповідають певні висловлювання (судження), наведені в опитувальнику. Разом з тим проведений нами аналіз сутності тих питань, які складають текст опитувальника, та результати проміжного пілотажного випробування довели, що цей тест можна використовувати у роботі з студентами за умов незначного його адаптування, перш за все щодо інтерпретації отриманих даних.

За процедурою роботи опитуваним пропонується вибрати з двох варіантів висловлювань ті, що найбільш підходять для них особисто. За отриманими результатами розраховується оцінка значущості таких

мотивів:

- Мотив емоційного задоволення (ЕЗ) - прагнення, що відображає радість рухів і фізичних зусиль. За думкою автора цього тесту, цьому мотиву відповідає судження: "Я отримую радість від спортивних вправ, тому що можу рухатись і відчувати напруження".

- Мотив соціального самоствердження (СС) - прагнення проявити себе, ставлення до занять спортом як засобу підвищення особистого престижу, отримання поваги від інших осіб. Цьому відповідає судження: "Я займаюсь спортом, так як досягаю успіхів. Мої товариші поважають мене за це. Коли я беру участь у змаганнях, мені приємно бути у центрі уваги".

- Мотив фізичного самоствердження (ФС) - прагнення до фізичного розвитку, становлення характеру. Йому відповідає судження: "Я активно займаюсь спортом, тому що хочу розвиватись фізично і гартувати свій характер. Не хочу стати лінивим і хворіти, хочу бути здоровим".

- Соціально-емоційний мотив (СЕ) - прагнення до спортивних подій внаслідок їх високої емоційності, неформальності спілкування, напруженості переживань, соціальної і емоційної розкутості. Йому відповідає судження: "Мені подобаються заняття спортом, тому що змагатися дуже цікаво, тому що надають радощів досягнуті успіхи. Я люблю атмосферу змагань".

- Соціально-моральний мотив (СМ) - бажання тренуватися разом з товаришами, мати хорошій контакт з тренером, викладачем, брати участь у командних змаганнях, прагнути до спільного успіху. Щодо студентів цьому мотиву відповідає судження: "Мені хочеться бути не одинаком, а членом команди, яка спроможна зайняти лідируюче становище. І я хочу внести свій вклад у цю справу. Я не хочу підводити свого викладача (тренера) і друзів, і це примушує мене більше тренуватися, фізично розвиватись".

- Мотив досягнення успіху у спорті (ДУ) - прагнення досягнути

успіху, покращити власні спортивні досягнення. Йому відповідає судження: "Я регулярно тренуюсь, відвідую заняття з фізичного виховання, щоб підтримувати свій фізичний рівень і покращувати мої спортивні результати, досягнути поставленої мною мети (наприклад, зайняти перше місце на факультеті або інституті)".

- Спортивно-пізнавальний мотив (СП) - прагнення до вивчення питань техніки і технології спортивних вправ, науково обґрунтованих принципів фізичного розвитку або тренування, історії розвитку спорту та нових тенденцій. Судження, яке передає сутність такого спрямування: "Я хочу розбиратись у питаннях техніки, тактики, принципах тренування, знати, як правильно слід це робити".

- Рационально-вольовий (рекреативний) мотив (РВ) бажання займатись спортом для подолання дефіциту рухової активності під впливом переважно розумової праці. Йому відповідає судження: "Я займаюсь спортом, щоб відволіктись, відпочити від розумових навантажень, щоб розім'яти м'язи, отримати приток сил".

- Мотив підготовки до професійної діяльності (ПД) прагнення займатись спортом для кращої підготовки до обраного виду професійної діяльності. Судження: "Досягти хороших результатів у навчанні та роботі можна, якщо я буду здоровий і фізично розвинутий. Цьому сприяють заняття з фізичної культури, спорт".

- Громадянсько-патріотичний мотив (ГП) - прагнення до фізичної досконалості заради виступів на змаганнях від певної соціальної спільноти (групи, факультету, інституту, міста, держави тощо). Цьому відповідає судження: "Якщо я буду добре тренуватися, то зможу показувати високі спортивні досягнення і захищати честь свого колективу".

Методика складається з 45 суджень, які відображають різні причини занять фізичною культурою та спортом. Кожен мотив серед цих суджень представлений 9 разів. Вважається, що кількість вибору тих варіантів суджень, що відповідають цьому мотиву, відображає значущість цього

мотиву, а отже, його ціннісну вагу у загальній структурі мотивації відповідного виду діяльності. Крім того, при виборі у кожній парі суджень здійснюється додаткове оцінювання за критеріями: ступінь переважання невелика, достатня та суттєва. Отже, розрахунок кількісних показників за кожним блоком мотивів містить кількість зроблених виборів (від 0 до 9), помножену на відповідну оцінку ступені переважання кожного з обраних суджень. За кожним блоком можна максимально набрати 27 балів, що складають 100 відсотків. Кількість реально зроблених виборів та їх сумарний показник у співвідношенні з максимально можливою кількістю балів відображає ступінь представленості відповідного мотиву у конкретних осіб.

У таблиці 3.4 наведено результати проведеного дослідження

Таблиця 3. 4.

Структура мотивів занять фізичною культурою і спортом

Показники	ЕЗ	СС	ФС	СЕ	СМ	ДУ	СП	РВ	ПД	ГД
Представленість мотиву (у%)	33,8	31,5	47,8	32,5	36,8	40,0	38,1	37,4	40,4	38,8
Ранг	8	10	1	9	7	3	4	6	2	4

Для наочності представимо отримані дані на діаграмі.

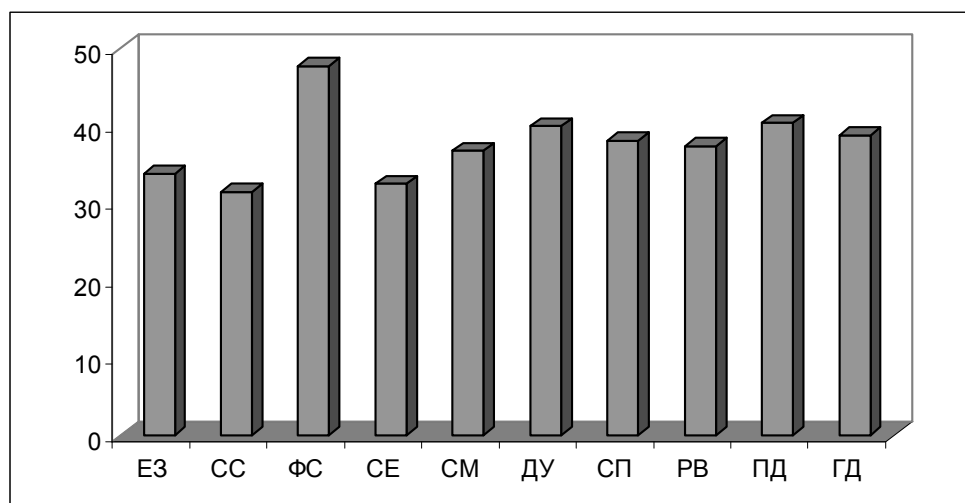

Рис. 3.1. Структура мотивів занять фізичною культурою і спортом

З отриманих даних видно, що в цілому мотивація занять фізичною культурою і спортом у досліджуваного контингенту студентів, незважаючи на те, що вони не є професійними спортсменами, представлена усією сукупністю мотивів. Отримані за кожним блоком кількісні показники є достатньо близькими, розбіжність між найвпливовішим і найменш впливовим мотивами складає усього 16,3 %. Найбільш сформованими у студентів є мотиви фізичного самоствердження, підготовки до професійної діяльності, досягнення успіху, їх кількісні значення перевищують 40%, хоча і несуттєво.

В той же час можна стверджувати, що значні групи студентів (більше половини) не мають відповідних мотивів або мають їх на невисокому рівні сформованості. Доля студентів, у яких відсутні відповідні важелі занять фізичною культурою та спортом, значно перевищує групу умотивованих:

Таблиця 3.5

Частка студентів, що не мають відповідних мотивів у структурі мотивації

Показники	ЕЗ	СС	ФС	СЕ	СМ	ДУ	СП	РВ	ПД	ГД
Представленість мотиву (у %)	66,2	68,5	53,2	67,5	63,2	60,0	61,9	62,6	59,6	61,2
Ранг	3	1	10	2	4	8	6	5	9	7

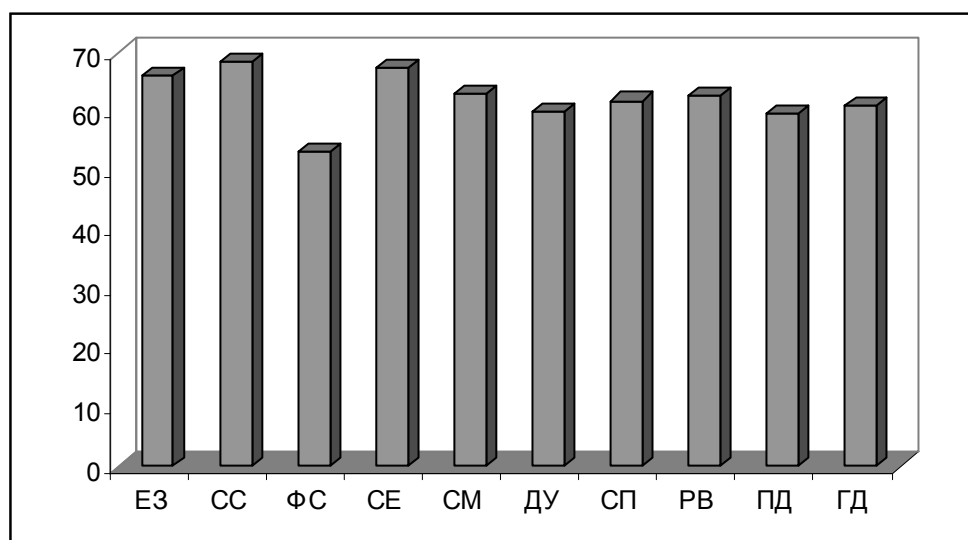

Рис. 3.2. Частка студентів, що не мають прояву відповідних мотивів до занять фізичною культурою і спортом

Отже, в цілому мотивація занять фізичною культурою і спортом у значної кількості студентів є недостатньо мотивованою, тобто студенти більш схильні ставитися до відповідного предмету у навчально-виховному процесі вузу як до формальної необхідності, ніж до засобу задоволення особистих потреб. Найбільшою мірою це стосується мотиву соціального самоствердження, на другому місці за ступенем прояву йде мотив прагнення до фізичного саморозвитку, на третьому – емоційного задоволення. Найменший показник у мотивів фізичного самоствердження, соціально-емоційного та досягнення успіху.

Разом з цим, слід враховувати, що методика виявляє не стільки реальний розподіл мотивів, скільки ступінь їх визнання (усвідомлення) студентами. Тому є необхідність подальшого дослідження цього питання з залученням психологів. Але це виходить за межі нашого дослідження й складає перспективну наукову проблему.

Цікавим для дослідження є аналіз індивідуальних показників щодо співвідношення оцінки дійовості мотивів стосовно інших людей і себе у опитуваних. Для з'ясування відповідних даних було проведено аналіз первинних відповідей студентів у такому ракурсі: мотив визнається більш значущим для інших людей, ніж для себе (позначимо це умовно <), значущість мотиву як для інших, так і для себе однакова (=), значущість мотиву для себе визнається більш високою, ніж для інших людей (>). Розподіл учасників (у %) відповідно до проведеної диференціації (з врахуванням групи, до якої увійшов студент за попереднім кількісним розподілом) наводиться у табл. 3.6. Звертаємо увагу: у таблиці змінено послідовність подання рівнів: від низького до високого. Це викликано тим, що група високого рівня є малочисельною, тому для кращого висвітлення виявлених тенденцій більш доцільним є аналіз найбільш представлених груп - низької та середньої.

Співвідношення загальних оцінок і самооцінок за ступенем значущості окремих мотивів (з урахуванням рівневого розподілу)

Блоки мотивів	Рівень								
	Низький			Середній			Високий		
	<	=	>	<	=	>	<	=	>
Спілкування	8,8	15,6	17,7	22,2	15,6	13,4	6,7	-	-
Пізнання	8,8	31,4	8,8	22,2	17,8	8,8	-	2,2	-
Матеріальних благ	2,2	20,0	22,2	13,4	15,6	15,6	8,8	-	2,1
Розвитку характеру і психічних якостей	8,8	4,4	13,4	4,4	15,6	17,7	15,6	13,4	6,7
Фізичного вдосконалення	4,4	-	6,7	8,8	6,7	20,0	17,8	34,5	11,1
Покращення самопочуття і здоров'я	4,4	11,1	6,7	20,0	15,6	22,2	4,4	4,4	11,2
Естетичного задоволення і гострих відчуттів	2,2	11,1	20,0	31,4	24,5	6,7	4,4	-	-
Придбання корисних для життя умінь і знань	11,1	2,2	22,2	30,0	26,7	6,7	6,7	4,4	-
Потреби у заохоченні	4,4	22,3	11,1	17,8	8,8	13,4	11,1	8,7	2,2
Підвищення престижу, бажання слави	13,4	22,2	13,4	24,4	6,7	11,1	8,8	-	-
Колективістичної спрямованості	4,4	22,2	13,4	24,5	8,8	22,3	2,2	2,2	-

Як видно з наведених у таблиці даних, достатньо представленими є всі три варіанти співвідношення оцінок і самооцінок: як взаємоузгоджених, так і різноспрямованих.

Але їх розподіл помітно відрізняється залежно від рівня, на якому

знаходяться студенти, що надають оцінку. Так, за мотивом “спілкування” на низькому рівні переважають тенденції ототожнення дії цього чинника як для себе, так і для інших, та самооцінка нижча, ніж оцінка інших. На середньому ж рівні найбільша кількість студентів (22,2%) вважають, що їх прагнення до спілкування під час занять фізичною культурою та спортом вище, ніж у інших.

Третина учасників дослідження (31,4%), які знаходяться на низькому рівні за мотивом “пізнання”, вважають, що їх прагнення задовольнити свої пізнавальні потреби через спорт не відрізняються від інших. На середньому ж рівні більше представлена частка тих, хто вважає прояв цього чинника у інших більшим, ніж у них самих.

Стосовно мотиву отримання через спорт матеріальних благ – тут на низькому рівні переважає тенденція зменшувати вплив цього чинника на себе, ніж на інших, тоді як на середньому рівні всі показники розподілились рівномірно. При цьому група студентів з високим рівнем майже не представлена.

За показником прагнення через фізкультуру та спорт розвинути характер і психічні якості учасники дослідження більш-менш рівномірно розподілились за усіма, у т.ч. третина з них припадає на високий рівень. При цьому на низькому та середньому рівнях переважає тенденція “самооцінка нижче, ніж оцінка”, а на високому – “самооцінка вище, ніж оцінка інших”.

Що стосується мотиву фізичного вдосконалення, п'ята частина студентів (20%) вважають, що у них відповідне прагнення проявляється менше за інших.

Але серед 63,4% учасників, що знаходяться на високому рівні, таких студентів вже помітно менше (11,1%). Більше половини серед цієї групи (34,5%) оцінюють силу цього мотиву у себе такою ж, як у інших, а 17,8% - як більш високу.

Мотив занять фізкультурою та спортом з метою покращення

самопочуття у більшості студентів представлений на середньому рівні, і тут слід відмітити майже однакові кількісні показники у тих, хто оцінює своє прагнення менше або більше, ніж у інших.

Щодо мотивів “естетичне задоволення і отримання гострих відчуттів” та “придбання корисних для занять умінь”, то тут основна частина показників розміщується у зонах швидкого та середнього рівня. Але у розподілі всередині рівнів є помітні відмінності. Так, естетичний чинник на низькому рівні оцінюється більшою частиною студентів як такий, що дорівнює прагненням інших (11,1%), або є більш низьким. На середньому ж рівні переважає доля тих, хто оцінює дію цього мотиву для себе як більш впливову, ніж для інших (31,4%), і ще 24,5% вважають їх рівно значущими.

Потреба у заохоченні студентів, що знаходяться на низькому рівні, оцінюється для інших як така ж сама, або дещо менше, ніж для себе. На середньому рівні частка студентів з протилежними тенденціями майже співпадає. Але п'ята частина студентів за цим показником вийшли на високий рівень, і серед них переважає частина тих, хто оцінює свою потребу у заохоченні під час занять спортом більш високою, ніж у інших.

За мотивом “підвищення престижу, бажання слави” на низькому рівні переважає частка тих, хто оцінює його дію на себе також, як і на інших, хоча представлені певною мірою (і до того ж однаковими кількісними значеннями) і обидві різноспрямовані тенденції. На середньому рівні 24,4% (найбільша частина) вважають, що цей мотив у них сформований більше, ніж у інших. Так само вважають ще 8,8% учасників, які досягли високого рівня.

За чинником “колективістична спрямованість” учасники також в основному розподілились за низьким і середнім рівнями. При цьому на низькому рівні більш представлена частка тих, хто вважає дію на себе цього мотиву як таку ж або більше, ніж на інших. На середньому ж рівні думки майже полярно розподілилися: 24,5% вважають, що у них цей мотив

менший, ніж у інших, а 22,3% - як більший.

В цілому співвідношення між оцінками і самооцінками без врахування рівнів є величиною, яка певною мірою залежить від характеру мотиву. Про це свідчать дані таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Співвідношення загальних оцінок і самооцінок респондентів (у %)

Блоки мотивів	Оцінка вища за самооцінку	Самооцінка і оцінка однакові	Самооцінка вища за оцінку
Спілкування	37,7	31,2	31,1
Пізнання	31,0	51,4	17,6
Матеріальних благ	24,4	35,6	40,0
Розвитку характеру	28,8	33,4	37,8
Фізичного вдосконалення	31,0	31,2	37,8
Самопочуття	28,8	31,1	40,1
Чуттєвих потреб	37,8	35,5	26,7
Вмінь і знань	37,8	32,9	28,9
Схвалення	33,3	39,8	26,9
Престижу	44,6	28,9	24,5
Колективізму	361,1	33,2	35,7

Отже, дві третини учасників дослідження вважають, що у них більша або менша потреба у включенні в заняття фізичною культурою і спортом заради задоволення певних потреб. При цьому вищою, ніж у цілому, 40,0% студентів вважають потребу у збереженні здоров'я, покращенні самопочуття, майже стільки ж студентів (37,8%) - розвиток характеру та прагнення до фізичного вдосконалення. В той же час нижчою є вплив мотиву пізнання (лише 17,6% спрямовуються пізнавальними інтересами при включенні у заняття фізичною культурою, спортом). Стосовно ж мотиву престижу 44,6% студентів вважають, що їх прагнення отримати підвищення статусу або отримання визнання (слави) є нижчим, ніж в цілому у людей. Показово, що на такому ж низькому рівні є вплив на студентів показника отримання корисних для життя умінь і навичок.

3.2. Аналіз реалізації педагогічних умов, що активізують діяльність студентів в процесі фізичного виховання.

Реалізація педагогічних умов, що активізують діяльність студентів в процесі фізичного виховання відбувалася лише в тому випадку, якщо студенти самі брали участь у виборі виду фізкультурно-спортивних занять (спортивної спеціалізації), що відповідають їх схильностям, потребам і інтересам; в дозуванні навчального навантаження, виробленні критеріїв ефективності власної навчальної діяльності. Розширення прав студентів вимагало від них розвитку в генетично заданих межах фізкультурно-спортивних здібностей, спрямування їх свідомості на розвиток рушійних навичок і умінь, морально-вольових якостей, почуття відповідальності за колектив.

Варто відзначити, що визначення виду занять не для всіх студентів проходило без ускладнень, оскільки шкільна програма не орієнтована на вибір спортивної спеціалізації. Спільні проблеми педагогів і студентів були обумовлені розмаїтістю форм свідомості особистості в пізнавальній, суддівській, організаторській, комунікативній, особистого удосконалювання й інших сфери. При цьому форми свідомості можуть виявлятися в широкому спектрі варіантів - від емоційної реакції до свідомих дій вчинку.

Особливе значення в роботі з експериментальною навчальною групою на перших порах мало пояснення мети фізичного виховання, доказ того, що кожен зі студентів може досягти фізичної досконалості і що для цього необхідно розвивати свої фізичні якості. Важливо було домогтися усвідомлення кожним студентом своєї унікальності, зломити закладене в них прагнення порівнювати себе з іншими. Саме це некоректне порівняння найчастіше ставало причиною незаслужено низької самооцінки, що вело до втрати активності, породжувало почуття незадоволеності й апатії. Для цього, крім пояснення значимості фізичних вправ, в експериментальній групі проходили дискусії на тему: "Чи може кожна людина стати фізично досконалою?" Цілоком у формі лекції навчальні заняття не проводилися,

однак один раз на тиждень протягом приблизно півгодини, як правило, на початку практичного заняття, повідомлялися теоретичній відомості за тематикою, що розглядається. Особлива увага при цьому зверталася на взаємозв'язок теоретичних положень з безпосередньою організаційно-методичною практикою роботи експериментальної групи. Крім того, студенти були ознайомлені з тими основними принципами, на яких будувалася вся наша спільна діяльність. Відмітимо, що це важливо для майбутніх учителів, тому що самоаналіз викладача, що викликав суперечки і дискусії, був наочним прикладом для студентів. Таким чином відповідність слова і справи була предметом осмислення на кожному навчальному занятті у будь-якій педагогічній ситуації, що складалася іноді стихійно в процесі виконання фізкультурно-спортивної діяльності.

Великий інтерес у студентів викликали заняття фізичними вправами, що сполучалися зі свідомістю по підтримці здоров'я. З цією метою посилене застосовувалася гімнастика Стрельникової. Студенти включали елементи гімнастики, таким чином, що на одному занятті якась частина групи відводила їй час, а інша займалася іншими фізичними вправами.

Проведена експериментальна робота показала, що традиційне попереднє планування у виді твердої регламентації засобів розвитку не дає належного результату, оскільки "...поза індивідуального підходу, аналіз розвитку, з неминучістю застряє на рівні абстрактної загальності, де він виявляється відірваним від своїх конкретних носіїв і в кінцевому рахунку з'являється як механічний набір різних рис, ознак законів, категорій, що вбиває його живу суть" [49]. Тому програму навчально-тренувального заняття ми розробляли не жорстко детермінованою, а максимальне рухливою, яка б дозволяла всім студентам свідомо брати участь в процесі фізичного виховання, незалежно від їх вихідного психофізіологічного і морфофункціонального стану.

Аналіз ініціатив студентів експериментальної і контрольної груп показав, що власна їх позиція не залишається незмінною на протязі

проходження курсу. Ні ініціативи визначаються, по-перше, відношенням до фізичної культури і спорту ректорату, деканату і громадських організацій ЗВО, по-друге, конкретною постановкою процесу фізичного виховання в даній групі, Тут на передній план виступають вимоги і норми, якими керується викладач у своїй роботі. Важливе значення мають науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу, кваліфікація викладача, а також умови для занять фізкультурно-спортивною діяльністю стан спортивної бази, інвентарю, технічних засобів навчання та ін.

Виявлено також, що відповідність змісту, обсягу методів навчання і виховання можливостям студентів формує в них позитивне відношення до навчальної діяльності, сприяє більш успішному освоєнню програми, підвищує рівень здоров'я, додає діяльності студентів особистісно-значиму спрямованість сприяє створенню доброзичливих відносин з викладачем та іншими студентами. Навчальний процес стає більш змістовним і емоційно насиченим. Ми переконалися, що експериментальна робота сприяє позитивному рішенню багатьох кардинальних педагогічних проблем.

Все викладене, а також результати аналізу педагогічної літератури, що дозволили узагальнити експериментальні дані з цієї проблеми, послужили основою для вироблення і конкретизації педагогічних умов формування у студентів ціннісного відношення до фізкультурно-спортивної діяльності на заняттях. Такі умови створювалися тільки в тому випадку, якщо викладач в повній мірі володів комплексом наступних педагогічних умінь, необхідність формування яких покладена в цілому ряді вітчизняних педагогічних досліджень [2, 3, 23, 34, 42, 52, 53, 63].

Все їх різноманіття можна привести до наступної відносно чіткої системи педагогічних умінь:

При наданні студентам будь-якої інформації в процесі занять викладач повідомляє мету і задачі заняття, а не тільки тему, бере участь з спільному обговоренні планів практичної діяльності узагальнюючи і виділяючи при цьому головне. Викладачі роблять висновки під час та в кінці

заняття підкреслює практичну значимість одержаних результатів для майбутньої професійної діяльності.

При безпосередній організації фізкультурно-спортивної діяльності викладач вміє організувати виконання індивідуальних завдань, а також групову роботу з навчання руховим діям, виховання і розвитку необхідних фізичних якостей, володіє арсеналом форм і методів застосування засобів фізичного виховання. При цьому він прагне організувати свідому діяльність студентів, а не заміняє її власною. Характер діяльності студентів і викладача точно відповідає поставленим цілям заняття.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів з метою розвитку інтересу до фізичних вправ і спортивної діяльності, а також зміни домінуючих мотивів викладач створює за участю студентів проблемні ситуації ускладнюючи їх рішення від заняття до заняття. Все це можливо при гарному командному голосі, при умінні бачити всю групу і керувати нею. В заключній частині заняття викладач обов'язково дає завдання до дому з розвитку фізичних якостей, що стимулюють самостійну діяльність студентів. В усіх випадках підкреслюється професійна значимість розв'язуваних проблем і задач.

При організації контролю й оцінки викладач перш за все визначає динаміку в зміні показників фізичної підготовленості студентів. Контроль відбувається цілеспрямовано, з обговоренням його результатів. При цьому позитивні оцінки переважають над негативними, заохочується частіше самий незначний успіх студента.

Неодмінним атрибутом процесу фізичного виховання є постійний самоконтроль і самооцінка студентів.

Для регуляції емоційного настрою і поведінки студентів викладач застосовує схвалення поведінки, діяльності, похвалу, гумор, жарт, посмішку, помірні жести, міміку, призиваючи працювати краще. Викладач цілеспрямовано формує емоційно-оцінні судження, створює в групі

обстановку довіри, впевненості в успіху. При цьому переважає непрямий вплив на поведінку студентів.

Активне включення студентів експериментальної групи до керування процесом фізичного виховання дозволило їм самим вибирати вид фізкультурно-спортивних занять, що відповідає їх схильностям, потребам і інтересам. В усім різноманітті фізкультурно-спортивної діяльності (загальне) кожна людина повинна знайти і привласнити своє (одиничне) і тим самим наблизитися до загальнолюдської культури [39, 61].

Розширення прав студентів накладає на них певні обов'язки:

- вибрати вид спортивного удосконалювання, що відповідає їх психофізіологічним і особистісним якостям;
- розвивати в генетично заданих межах свої фізкультурно-спортивні здібності;
- сприяти розвитку фізкультурно-спортивних здібностей інших членів навчальної групи.

Деякі студенти вибирали вид спорту, виходячи не зі своїх психофізіологічних і особистісних даних, а той, котрий, за їх думкою, вимагає менших психічних фізичних витрат для одержання заліку.

Позиція студентів як співучасників навчально-виховного процесу нерозривно пов'язана з їх відповідальністю за досягнуті результати не тільки перед викладачем і колективом, але і перед собою. Виступаючи як суб'єкти керування, вони виявили ініціативу як у ввідно-підготовчій, так і в основній частині заняття, висловлювали думки, вносили пропозиції, радили один одному та ін. Однак не всі студенти були готові в повній мірі використовувати надану їм волю з метою фізичного самовдосконалення, тобто ступінь їх свідомості був різним. За значимістю ініціатив, що виявляються в ході експерименту визначились три групи:

першу складала студенти, яким не вдалося в повній мірі реалізувати свої фізкультурно-спортивні здібності, хоча вибір ними був зроблений, але з щирими інтересами його збігу не відбулося;

другу – студенти, вибір яких реалізував їх особистісний потенціал, а їх свідомість мала гедоністичний характер і була спрямована лише на задоволення власних потреб безвідносно до інтересів колективу;

третьою – студенти, що, займаючись у відповідності з вираженими інтересами і потребами, усвідомлювали можливість особистого самовдосконалення лише в умовах справжньої колективності, на досягнення якої і була спрямована їх свідомість.

Виділення рівнів свідомості, співвіднесених зі значимістю прояву ініціатив, дозволило в процесі експерименту простежити динаміку взаємовідносин викладачів і студентів, намітити етапність формування ціннісного відношення студентів до навчальних занять, визначити педагогічні умови успішності спільної фізкультурно-спортивної діяльності.

В залежності від ступеня свідомості студентів диференційовано застосовувалися різноманітні прийоми і методи стимулювання.

На підготовчому етапі вирішувалися задачі прискореної адаптації студентів, формування у них адекватної оцінки, озброєння спеціальними знаннями, навичками й вміннями з фізичної культури і спорту. На цьому етапі співробітництво зі студентами вимагало від педагога вміння:

- створювати на навчальних заняттях атмосферу творчого пошуку;
- усувати причини, що породжують у студентів почуття розчарування, підтримувати їх оптимістичний настрій;
- передбачати кризові періоди у відносинах до занять і проектувати альтернативні варіанти розв'язання протиріч.

Етап удосконалення характеризувався поглибленням взаємовідносин між викладачами і студентами, усвідомленням студентами міри корисності і результативності їх діяльності, що виражалася не тільки об'єктивними показниками (фізична підготовленість, рівень і якість спеціальних і професійних знань, умінь і навичок), але і суб'єктивними (інтереси, емоційність, ініціатива). Усвідомлення значимості ініціатив в підтримці

ділового настрою в групі, згуртованості в рішенні колективних задач сприяло становленню професійної спрямованості студентів.

Нагромадженню досвіду суспільних відносин сприяли:

- бесіди на етичні теми;
- дискусії;
- колективний аналіз педагогічних ситуацій;
- спільне перспективне і поточне планування (сценарії фізкультурних свят, положення про змагання, плани фізкультурно-спортивної роботи).

Велика увага приділялася створенню умов, що сприяють перетворенню студентів з об'єкта в суб'єкт виховання. Даний процес здійснювався шляхом широкого використання методів навчання, залучення до суспільно-фізкультурної діяльності на основі індивідуально-диференційованого підходу, принципу безперервності послідовного ускладнення доручення і періодичної їх змінюваності. Суспільна й особистісна значимість доручень, їх конкретність, максимальне наближення їх змісту до умов майбутньої професійної діяльності розглядалися як важливі фактори підвищення свідомості студентів. Заохочувалася практика проведення оздоровчо-фізкультурних заходів, що засновані на групових формах участі і приносять почуття радості і задоволення, емоційної піднесеності і взаємної відповідальності.

Дослідно-експериментальна робота будувалися на основі сполучення обов'язковості і добровільності при якій адміністративний тиск поступався місцем внутрішньоколективній взаємній вимогливості з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, що характеризують свідомість студентів.

Серед студентів контрольної й експериментальної груп було проведено анкетування з метою оцінки постановки процесу фізичного виховання. Основним критерієм було ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності.

Варто відзначити, що домінування у особистості з процесі становлення суспільно значимих мотивів в різноманітних видах діяльності

(включаючи і фізкультурно-спортивну) є одним з найважливіших показників ефективності виховання і розвитку. Практична реалізація цих мотивів і з'являється перед нами як результат у виді відносин студента до фізкультурно-спортивної діяльності.

У педагогіці відносини розглядаються і як мета і як засіб виховання. Відносини проявляються у формі вчинку, словесної реакції, міміки, дій. Предметом або об'єктом відносин можуть бути не тільки люди, але і різні види діяльності людини. Відношення особистості до оточуючих характеризує ступінь її участі в житті інших індивідів. Відносини можуть мати як позитивне, так і негативне забарвлення.

В нашому дослідженні розглядаються специфічні види відносин до фізкультурно-спортивної діяльності. З метою аналізу цього положення розглядаються відносини особистості до інших, видів діяльності навчальної групи, до особистості викладача, до майбутньої професії. Враховуючи викладене, ми виходили з того, що свідоме відношення:

- завжди мають позитивне формування (відношення творення);
- характеризуються творчим підходом до рішення проблем, пошуком нових форм і методів навчання і виховання, відмовою від віджилих стереотипів;
- відрізняється органічним поєднанням особистих інтересів з інтересами колективу.

Зазначені положення свідчать про значиме зростання не тільки спортивних результатів діяльності студентів, але і про сприятливий психологічний мікроклімат в колективі, більш тісну їх взаємодію, усвідомлення загальної мети, поважне ставлення до особистості викладача, про значиму роль фізкультурно-спортивних занять у майбутній професійній діяльності.

При загальній оцінці процесу фізичного виховання, студенти експериментальної групи, на відміну від контрольної, значно вище характеризують рівень фізичної підготовленості як свій особистий, так і всієї

групи. При цьому в них відзначаються більш висока емоційна насиченість занять, сприятливі міжособистісні відносини в групі і з викладачем. Ці дані підтверджуються відповідями на тест-опитувальник з оцінки емоційного боку процесу фізичного виховання, де у студентів експериментальної групи відзначалася практично повна (100%) задоволеність заняттями, коли вони були не сторонніми спостерігачами, а активними учасниками цього процесу.

Наведені таблиці, що характеризують оцінку студентами процесу фізичного виховання, свідчать про те, що найбільше значимими результатами експерименту можемо вважати: а) взаємодію з викладачем, б) особисту задоволеність, в) групову задоволеність. Найменш вираженою виявилася різниця за показником згуртованості колективу, отриманому на підставі відповідей студентів контрольної й експериментальної груп, відповідно 13 і 19%. Проміжне положення займає показник усвідомленості зв'язку фізкультурних занять з майбутньою професією.

Експеримент підтвердив гіпотезу про те, що свідоме ставлення до занять з фізкультури і спорту досягається при наявності особистої зацікавленості, волі вибору видів і форм занять, що доставляють радість. Формуванню свідомості сприяють також усвідомлені зв'язки фізкультурних занять з майбутньою професією.

Варто вказати, що за відповідями студентів, що характеризують емоційний бік процесу фізичного виховання, в експериментальній групі досягнуті абсолютно граничні величини.

Педагогіка співробітництва позначилася і на значному підвищенні рівня колективістських взаємовідносин, коли студенти практично не мислять себе поза колективом групи.

Аналіз динаміки фізичної підготовленості за загальноприйнятими стандартизованими тестами свідчить про те, що абсолютний приріст показників в експериментальній групі вище, ніж у контрольній ($p < 0,05$). При цьому коефіцієнт позитивного ставлення до занять фізкультурно-спортивною діяльністю значно вище у студентів, яким надавалася можливість прояву

ініціативи. Цьому сприяло постійне включення студентів в оцінку результатів праці товаришів, самого себе.

Така оцінка викликає свідоме ставлення студента до майбутньої діяльності й одночасно формує саморегуляцію його поведінки.

Аналіз результатів, отриманих у ході дослідження, дозволив виявити можливості активізації діяльності студентів і формування їх особистості в процесі фізичного виховання, які полягають у сукупності наступних педагогічних умов:

- комплексна діагностика індивідуальних психофізіологічних і особистісних якостей студентів, що дозволяє визначити їх схильність до оволодіння видами фізкультурно-спортивної діяльності; виявлення здатності студентів до самовдосконалення;

- єдність теоретичної підготовки студентів з організацією їх практичної діяльності, що реалізує світоглядний потенціал навчальної дисципліни "фізичне виховання";

- взаємозв'язок фізкультурно-спортивної діяльності студентів із професійною спрямованістю;

- організація взаємовідносин викладач - студент у процесі фізкультурно-спортивної діяльності, що реалізує підхід у пізнанні власних сил і здібностей, що веде до творчого розвитку;

- оцінка потреби, що формується в безупинних прогресуючих змінах за показниками рівнів фізичного розвитку, функціональної і фізичної підготовленості, на основі необхідної постійної морфофункціональної діагностики стану організму студента і відповідних змін зовнішніх педагогічних впливів з метою оптимального їх застосування.

Аналіз співвідношень фізичного розвитку, функціональної і фізичної підготовленості студентів Сум ДПУ імені А.С.Макаренка свідчить про те, що незважаючи на досить високі антропометричні показники фізичного розвитку, у студентів виявлений низький рівень функціональної і фізичної підготовленості.

Більшість викладачів, вважають, що фізичну культуру особистості студента в найбільшому ступені формують його рухові уміння і, навички.

Студенти, в основній своїй масі, застосовують фізичні вправи перш за все для зміцнення здоров'я з метою підвищення рівня загальної працездатності через удосконалення свого фізичного розвитку.

Переорієнтація діяльності кафедри спортивних дисциплін та фізичного виховання у Сумському педагогічному університеті імені А. С. Макаренка необхідна для виконання цільових настанов розвитку вищої освіти і повинна бути пов'язана з усвідомленням того, що в результаті підготовки у ЗВО повинен сформуватися фахівець, що активно розширює сферу своєї діяльності, що вміє відновлювати свої духовні і фізичні сили, використовуючи з цією метою фізкультурно-спортивну діяльність. Витрати в навчально-виховному процесі, що виявляються в несприйнятті студентами фізкультурно-спортивних занять, мають місце лише тоді, коли педагог не створює мотивів для занять фізичною культурою. Недоліком процесу фізичного виховання варто вважати зайву регламентованість діяльності викладачів кафедри фізичного виховання, а саме відсутності проведення занять за інтересами, що, в свою чергу, виключає прояв студентами особистісно-значимих ініціатив.

На основі викладеного приходимо до висновку про необхідність конструювання такого навчально-виховного процесу, в якому педагогічні умови сприяють ефективному формуванню ціннісно-позитивного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Значна питома вага занять з фізичної культури в сучасній структурі професійної підготовки обумовлює необхідність пошуку нових шляхів підвищення ефективності цього процесу. Зокрема, важливим резервом є формування в студентів ціннісного ставлення до відповідного предмету і занять.

2. Проведений методологічно-теоретичний аналіз підтвердив значущість та перспективність побудови навчального процесу, ставлення майбутніх фахівців до професійної підготовки та окремих навчальних предметів.

3. За структурними особливостями ціннісні ставлення окремих студентів містять три типи структур: мономотиваційну (наявність одного домінуючого мотиву), полімотиваційну (наявність декількох рівнозначних мотивів) та перехідну (різниця між окремими мотивами є незначною).

4. На підставі констатуючого експерименту виявлено:

а) всі типи структур представлені більш-менш рівномірно;

б) в якості домінуючого (в тому числі у складі окремих сполучень) можуть виступати будь-які з 10 теоретично виділених мотивів;

в) зміст ціннісного ставлення студентів до фізичної культури і спорту має індивідуальні ознаки (ступінь сформованості окремих мотивів).

5. Формування ціннісного ставлення студентів до фізичного виховання і спорту повинно базуватись на актуалізації особистісно, соціально і професійно значущих мотивів.

6. Для реалізації цих положень пропонується технологічна система, що містить відповідні теоретичні і методичні матеріали і вправи.

7. Впровадження запропонованої системи роботи зі студентами педагогічного ЗВО дозволило суттєво підвищити мотиваційні основи засвоєння курсу "Фізичне виховання", сформувати у студентів ціннісне ставлення до фізичної культури і спорту, потребу у неперервному фізичному розвитку як під час аудиторних занять, так і шляхом

самостійної роботи.

8. На основі проведеного дослідження можна визначити ряд актуальних проблем, які вимагають подальшої наукової і методичної розробки. Це стосується:

а) розгортання досліджень аксіологічних основ вивчення інших навчальних предметів і професійної підготовки в цілому майбутніх педагогів;

б) екстраполяції отриманих даних на інші галузі професійної підготовки;

в) розгляд і розвиток ціннісних ставлень студентів до фізичної культури і спорту з врахуванням гендерних, соціально-демографічних, регіональних чинників;

Вирішення визначених проблем буде сприяти підвищенню якості професійної підготовки і особистісного розвитку студентської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Університетська освіта України: європейський вибір / Володимир Андрущенко.- К., Освіта.- 2001.- 29 серпня.
2. Андрєєва І.А., Матлаш В.А., Рибалко П. Ф. Особливості проведення секційних занять з юнаками-волейболістами 18-20 років / І.А. Андрєєва, В.А. Матлаш, П. Ф. Рибалко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст]. Вип. 140 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2016.
3. Байта М.К. Соціально-педагогічні умови морального виховання студентів у пізнавальній діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук. / Микола Костянтинович Байта.- К., 2004.- 20 с.
4. Барабанов А.Г. Адаптація первокурсників в вузе ФК / А. Г. Барабанов // Теория и практика физической культуры.-К., 2003.- № 6.- С. 64-69.
5. Березовський Ю. Вуз третього тисячоліття / Юрій Березовський.-К., Освіта.- 2001.- 4 квітня.- С. 8-9.
6. Берізка С. Валеологічний підхід до пізнавальної діяльності студентів з навчальної дисципліни «Фізичне виховання» // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Збірник наукових праць/ Ред. С.С. Єрмакова / С. Берізка, Г. Бич.- ХДАДМ (ХХІІІ). - Харків, 2007. - № 08. - С. 11-13.
7. Бермудес Д.В., Балашов Д. І., Рибалко П. Ф. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до застосування диференційованого підходу навчання *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Науковий журнал – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, № 3 (107), 2021
8. Боднар І.Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту / І.Р. Боднар.- Волин. держ. ун-т ім. Л.Українки. - Луцьк, 2000. - 19 с.

9. Бочелюк В.Й. Психологія спорту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.Й. Бочелюк, О.А.Черепехіна.- Запорізький ІДМУ. - Київ: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
10. Валиуллина О. В. Формирование здорового образа жизни студентов в образовательном процессе средствами адаптивной физической культуры: дис. канд. пед. наук / Ольга Владимировна Валиуллина.- Уфа, 2006.- 160 с.
11. Ведмеденко Б.Ф. Профілактика негативних звичок учнів засобами фізичної культури та спорту // Гуманізація навчально-виховного процесу як засіб попередження правопорушень серед учнівської та студентської молоді / Борис Федорович Ведмеденко.— К.: ІСДО, 2004. — С. 14–60.
12. Вихляєв Ю.М. Рейтингова система оцінки успішності студентів з дисципліни «Фізичне виховання» // Теорія та методика фізичного виховання: Науково-методичний журнал / Ю.М. Вихляєв. - Харків, 2007. - №01. - С. 3-6.
13. Гаврик Я.Т. Про деякі напрямки впровадження фізичної культури і спорту серед молоді // Роль фізичної культури в здоровому способі життя: Матеріали III Всеукраїнської конференції / Ярослав Тихонович Гаврик, Олексій Федорович Смірнов. — Львів: ЛДМУ, 2003. — С. 1–9.
14. Герасімова Н.Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів: автореф. дис. канд. психол. наук / Наталія Євгеніївна Герасімова; Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. — К., 2004. — 21 с.
15. Гвоздецька С.В., Рибалко П.Ф., Чередніченко С.В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – 110 с.
16. Головінський І. Педагогічна психологія: Пер. с англ. / І. Головінський.- Київ: Аконт, 2003. - 288 с.
17. Горбенко О.В. Фізичне виховання і його вплив на спосіб життя студентів в сучасних умовах // Слобожанський науково-спортивний вісник: збірник наукових статей / О.В. Горбенко.- ХДАФК. - Харків: Ю Ей Інтелект,

2007. - Вип. 11. - С. 37-39.

18. Гудим М. П., Гудим С. В, Рибалка П. Ф. Розвиток координаційних здібностей в легкій атлетиці: Навчально-методичний посібник. Суми, 2020.150с.

19. Дехтяр В.Д. Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.Д. Дехтяр, Л.П.Сущенко.- Міністерство освіти і науки України.- Київ: Екмо, 2005.- 214 с.

20. Друзь Ю. Позитивна мотивація та умови успішності навчально-ігрової діяльності студентів. К., Рідна школа. - 2004.- № 9.- С 43-51.

21. Жукотинський К.К. Педагогіка ціннісних орієнтацій здорового способу життя: методичний посібник / К.К.Жукотинський.- Чернівецький обласний НДЦФВС.- Чернівці: Технодрук, 2005. - 182 с.

22. Заброцький М.М. Вікова психологія: Навчальний посібник / М.М. Заброцький.- 2-е вид., випр. і доп.. - Київ, 2002. - 104 с.

23. Зеленюк О.В. Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору // Олімпійський спорт і спорт для всіх: IX міжнародний науковий конгрес, присвячується 75-річчю НУФВСУ: Тези доповідей/ Ред. В.М.Платонов та ін. / О.В. Зеленюк, Л.С. Кравченко, В.В. Макареня.- Київ: Олімпійська література, 2005. - С. 135.

24. Ізмаїлова Н.І. Модульне фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів // Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: Періодичне видання / Н.І. Ізмаїлова, О.В. Лобаньова, В.В. Губка.- Львів. ДІФК. – Л.: Українські технології, 2005. - Вип. 9: У 4-х т., Т. 3. - С. 8-12.

25. Інформаційний вісник: Вища освіта / Редкол.: В.К. Левківський; Наук. метод. центр вищ. освіти.- К.- № 3 / 2004.- 54 с.

26. Карпюк І. Ю. Шляхи направленою формування ставлення студентів до предмету "фізичне виховання" // Педагогіка, психологія та медико-

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр./ За ред. С.С. Єрмакова / І. Ю. Карпюк.- ХДАДМ (ХХІІІ). - Харків, 2004. - №20. - С. 8-16.

27. Кісельов В. О., Рибалко П. Ф. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 2020, Вип. 3 (44) с. 63 -70

28. Коваленко В. Допрофесійна підготовка в педуніверситеті / Володимир Коваленко.- К., Рідна школа.- 2012.- № 5.- С. 73-79.

29. Ковальов І. М., Рибалко П. Ф., Корж - Усенко Л. В., Красілов А. Д. Жуков В. Л. Реформування системи фізичного виховання у закладах вищої освіти України *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Науковий журнал – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, № 2 (106), 2021

30. Корж - Усенко Л. В., Рибалко П. Ф. Нормативно – правові засади розвитку вищої освіти в Україні в умовах євроінтеграції. Фізико-математична освіта.2021.№3(29)

31. Королінська С.В. Клубна форма організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту / Станіслава Володимирівна Королінська.-Львівський держ. ун-т фізичної культури. — Л., 2007. — 196 с.

32. Костенко О. Пошуки ідеального переходу від школи до університету / Олександр Костенко.- Львів, Наук. світ.- 2017.- №3.- С. 10-12.

33. Ліфінцев І. Д., Харченко Р. М., Рибалко П.Ф.Подолання причин індіферентного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності / Ліфінцев І. Д., Харченко Р. М., Рибалко П.Ф. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Вип. 149 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; – Чернігів : ЧНПУ, 2017. - С. 46 - 50.

34. Ляшова Н.К. Оцінювання знань студентів методом тестування / Надія Костянтинівна Ляшова.- К., Рідна школа.- 2000.- № 4.- С. 69-70.

35. Лянной М. О, Рибалко П. Ф. Методика управління фізкультурно – оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти / М. Лянной, П. Рибалко, В. Ганчева, А. Красілов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 4 (88), - С. 280 - 289.

36. Матлаш В.А., Рибалко П. Ф., Харченко С. М. Динаміка показників психологічної підготовки студентів аграрного університету під впливом секційних занять з шахів / Матлаш В.А., П. Ф. Рибалко, С. М. Харченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст]. / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. – (Серія: Педагогічні науки)

37. Матлаш В. А., Харченко Р.М., Рибалко П. Ф. Вдосконалення техніко-тактичних дій студенток першого курсу аграрного університету на секційних заняттях з волейболу / Матлаш В. А., Харченко Р.М., Рибалко П. Ф. // Наукове видання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Житомирський державний університет імені Івана Франка; / гол. ред. В.М. Костюкевич.–Вінниця: ТОВ « Планер», 2017.

38. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч. посібник: (Для студ. вузів): Міжрегіон. Акад. упр. персоналом / Семен Дмитрович Максименко.- К., 2005.- 280 с.

39. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів: автореф. дис. канд. пед. наук / І.С. Мунтян; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського (м. Одеса)., 2004. - 21 с.

40. Мухацька В. Стимулювання пізнавальної активності студентів ЗВО: автореф. дис. канд. пед. наук / Валерія Мухацька.- К.: НПУ, 2001.- 41с.

41. Мызан Г.И. Физкультурное образование: региональные проблемы, рациональные пути.: Монография / Галина Иосифовна Мызан, Валерий Олексеевич Гапон.- Хабаровск: ХГПУ, 2002. - 87 с.

42. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навч. посібник / За ред.

О.Г. Мороза, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова.-К., 2001.- 337 с.

43. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / ред. З.Н. Курлянд. - 3-тє вид., перероб. і доп. - Київ: Знання, 2007. - 495 с.

44. Педагогіка і психологія: Науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України/ АПН України. - Київ: Педагогічна думка, 2007. - №03. - 160 с.

45. Петровська Т.В. Педагогіка у питаннях та відповідях: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів/ Ред. Г.В.Ложкіна; підготов. Т.В.Петровська, І.В.Толкунова, В.І.Воронова, О.Р.Гринь; НУФВСУ. - Київ, 2003. - 45 с.

46. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. Закладів / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. - Київ: Філ-студія, 2006. - 320 с.

47. Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал/ Засн.: Компанія "СОЦИС", АПН України. - Київ, 2006. - №04.- С. 16-22.

48. Прокопова Л.І., Гученко А.Б., Гвоздецька С.В., Рибалко П.Ф. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури / Л.І. Прокопова, А.Б. Гученко, С.В. Гвоздецька, П.Ф. Рибалко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченко. Вип. 135. Серія : Педагогічні науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. – С. 213-216.

49. Пшенична Л.П. Адаптація студентів з різним рівнем фізичної підготовленості та станом здоров'я до занять фізичною культурою у вищих навчальних закладах / Л.П. Пшенична, А.П. Козицька // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2004. — N 4. — С. 74-80.

50. Рибалко П.Ф. Проблеми і шляхи підвищення ефективності фізичного виховання у вищому навчальному закладі не фізкультурного профілю / Рибалко П.Ф., Гриб Т. О., Клименченко Т. Г // Наукове видання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Випуск 1. Вінницький державний

педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Житомирський державний університет імені Івана Франка; / гол. ред. В.М. Костюкевич.– Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. с 217-221.

51. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти: дис... .. доктора пед. наук. 13.00.04. ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет. Слов'янськ. 2020. 593 с.

52. Рибалко П. Ф. Професійна підготовка учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : монографія / Рибалко П. Ф.; [наук. ред. О. В. Семеніхіна]. - Суми : Цьома С. П., 2019. - 380 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 203-246. - 300 прим. - ISBN 978-617-7487-65-3

53. Рибалко П. Ф. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Рибалко Петро Федорович ; Держ. ВНЗ "Донбас. держ. пед. ун-т". - Слов'янськ, 2020. - 40 с.

54. Рибалко П.Ф. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 9 (93), - С. 235 - 245

55. Савчук С. Інноваційні методи оцінювання успішності студентів з предмету «фізичне виховання» у вищих технічних закладах освіти // Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: Періодичне видання / С. Савчук, О. Радченко, А. Іванова, С.Козібродський.-Львів. ДІФК. - Львів: Українські технології, 2005. - Вип. 9: У 4-х т., Т. 3.- С. 103-107.

56. Самохвалова І. Ю., Мелюшкіна В. В., Рибалко П. Ф. Настільний теніс як засіб розвитку координаційних здібностей студентів аграрного

університету / І. Ю. Самохвалова, В. В. Мелюшкина, П. Ф. Рибалко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 151(1). - С. 133-136.

57. Самохвалова І. Ю., Рибалко П. Ф., Моргунов О. А. Рухова активність та мотивація до занять з фізичного виховання студенток закладів вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Науковий журнал – Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, № 10 (104), 2020

58. Севастюк М.С. Формування прогностичних знань та вмій у студентів педагогічних факультетів (спеціальність "Почат. навч.") : автореф. дис. канд. пед. наук / Микола Сергійович Севастюк / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова.- К., 2001.- 337 с.

59. Семенов В.Е. Ценностные ориентации современной молодежи // Социологические исследования / Валерий Евгеньевич Семенов.– М., 2007. - №4. - С.48-54.

60. Сергиенко Л.П. Технология раннего прогноза спортивной одаренности детей / IX міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (20—23 вересня 2005 року) / НУФВСУ / Леонід Прокопович Сергієнко, Валентина Михайлівна Лишевська.— К., 2005. — С. 486.

61. Сіренко Р.Р. Механізм формування взаємозв'язків фізичної та розумової працездатності у підлітків під впливом м'язової діяльності: автореф. дис. канд. з фіз. вих. та спорту / Р.Р. Сіренко.- Львів. держ. ін-т фіз. культури.- Львів, 2002.- 22с.

62. Сіренко Р.Р. Теоретична підготовка студентів з навчальної дисципліни «Фізичне виховання» // Молода спортивна наука України: збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: періодичне видання / Р. Сіренко.- Львів. ДІФК. - Львів: Українські технології, 2008. - Вип. 12: в 4 т., Т. 2. - С. 187-190.

63. Тимошенко О. Технологія застосування модульно – рейтингової системи оцінки успішності в навчальному процесі студентів зі спеціальності «фізичне виховання» // Теорія і методика фізичного виховання і спорту / О.

Тимошенко.- К.- 2005.- №04.- С.72-75.

64. Товт В. Фізичне виховання студентів з урахуванням соціально-педагогічного навантаження // Теорія і методика фізичного виховання і спорту / В. Товт, С. Олексіук, Е. Сівохоп.- К.- 2002.- №02-03.- С. 74-76.

65. Трофимов В.А. Фізичне виховання студентів спеціальної медичної групи за кредитно-модульною системою навчання: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.А. Трофимов, Н.М. Самсутіна, В.М. Осіпов, П.В. Шмигов.- Берд. ДПУ.- Бердянськ, 2007.- 116 с.

66. Фізичний розвиток дітей різних регіонів України / За ред. А.М Сердюка., Н.С. Польки, вип. II, - К.: Кімо-Деркул, 2003.- С. 212-240.

67. Філатова Л.С. Адаптація студентів як складова навчально-виховної діяльності педвузу / Л.С. Філатова, Л.П. Ткаченко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2004. — N 7. — С. 61-65.

68. Харченко С.М., Ліфінцев І.Д., Рибалко П. Ф. Визначення і зміст атлетизму як складової системи фізичного виховання студентської молоді / Харченко С.М., Ліфінцев І.Д., Рибалко П. Ф.// Наукове видання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Випуск 1. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; Житомирський державний університет імені Івана Франка; / гол. ред. В.М. Костюкевич.— Вінниця: ТОВ «Планер», 2017.

69. Хоменко С. В., Рибалко П. Ф., Гудим М. П., Гудим С. В. Особливості методики розвитку фізичних якостей студентів неспортивних спеціальностей на заняттях фізичною культурою / О. Хоменко, П. Рибалко, М. Гудим , С. Гудим // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 6 (90), - С. 343 - 352.

70. Хоменко О. С., Рибалко П. Ф. Ефективність застосування засобів військово-спортивного багатоборства у фізичному вихованні студентів аграрних спеціальностей / О. Хоменко, П. Рибалко // *Спортивна наука України*. 2018, № 4., С. 51–58.

71. Ходаківський Є.І. Психологія управління: навчальний посібник для

студ. вищ. навч. закладів / Є.І. Ходаківський, Ю.В. Богоявленська, Т.П. Грабар.- Київ: Центр учбової літератури, 2008. - 608 с.

72. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці: Науково-методичний посібник для вищих навчальних закладів / І.М. Цимбалюк. - Київ: Прфесіонал, 2004. - 148 с.

73. Чабан І.П. Оздоровчо-прикладне фізичне виховання студентів спеціального медичного відділення // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр./ За ред. С.С. Єрмакова / І.П. Чабан.- ХДАДМ (XXIII). - Харків, 2003. - №10. - С. 24-29.

74. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно – епідеміологічну ситуацію. – Київ, 2008. – 230 с.

75. Methods Of Introducing Information Technologies Into The Educational Process Of Higher Education Institutions Of Ukraine Inna Romanchenko , Alona Prokopenko, Iryna Zaichko, liudmyla Prokopenko, Petro Rybalko, Svitlana Bobrovytska, Ol'ga Kyselyova. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, VOL.21 No.5, May 2021

76. Dynamics of Indicators of Cadets' Physical Development and Functional Status during Pentathlon. Ivan Okhrimenko, Olena Pavlyk, Oleksandr Tomenko, Petro Rybalko, Serhiy Cherednichenko, Svitlana Gvozdetska, Oleksii Holovchenko (2021). International Journal of Human Movement and Sports Sciences, 9(4), 814 - 823. DOI: 10.13189/saj.2021.090428

77. Future Physical Education Teachers' Preparation to Use the Innovative Types of Motor Activity: Ukrainian Experience / Dmytro Balashov, Diana Bermudes, Petro Rybalko, Oksana Shukatka, Yuliia Kozeruk, Alla Kolyshkina. *TEM Journal*, 2019; 8(4), Pp. 1508-1516.

78. Mma Exercises in Physical Education of 17-18-Year-Old Students *V. Todorova, P. Rybalko, O. Dubynska, O. Khomenko, S. Gvozdetska, A. Krasilov, Y. Yevtushenko* Propósitos y Representaciones *Revista de psicología educativa | Journal of Educational Psychology* ISSN 2310-4635 (En línea), 2307-7999 (Impreso) Sitio web: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr>.